ОСВІТА
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ

Микола Вашуленко, Світлана Дубовик

Українська мова та читання

Частина 1

Микола Вашуленко, Світлана Дубовик

Українська мова та читання

Частина 1

Підручник
для 2 класу закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

2 Клас

Київ
Видавничий дім «Освіта»
2019

УДК 811.161.2*кл2(075.2)
В23

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(*наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2019 № 407*)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Створено відповідно до Типової освітньої програми початкової освіти, розробленої під керівництвом *О. Я. Савченко*

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— працюємо в парі

— працюємо у групі

— розвиваємо творчі здібності

— словничок

— Візьміть до уваги!

— Так говорять!

Вашуленко М. С.
В23 Українська мова та читання : підруч. для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2019. — 144 с. : іл.

ISBN 978-966-983-012-8.

УДК 811.161.2*кл2(075.2)

ISBN 978-966-983-012-8
ISBN 978-966-983-012-8

© Вашуленко М. С., Дубовик С. Г., 2019
© Видавничий дім «Освіта», 2019

ЗВУКИ І БУКВИ

У розділі ти будеш вивчати:

ЗВУКИ

БУКВИ

СКЛАД

НАГОЛОС

Дізнаєшся про:

ГОЛОСНІ ЗВУКИ
- наголошені
- ненаголошені

ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ
- дзвінкі, глухі
- тверді, м'які

СКЛАДИ
- наголошені
- ненаголошені

§ 1 ЗВУКО-БУКВЕНИЙ СКЛАД СЛОВА

АНАЛІЗУЮ ЗВУКОВИЙ СКЛАД СЛОВА

Назви́ звуки у слові **звуки.**

Я — учителька

Пригадай, що ти знаєш про звуки. Розкажи у класі.

Я — учитель

Звуки ми **чуємо** і **вимовляємо** .

Звуки
- мовні
  - голосні
  - приголосні
- немовні
  - звуки природи

Мо́вний звук — елемент людської мови, утворений за допомогою органів мовлення.

Хвилинка спілкування

— В українській мові шість голосних звуків.
— Я думаю, що їх десять.
— Ні. Запам'ятай шість голосних звуків:
[а], [о], [у], [е], [и], [і].
— Добре. Запам'ятаю!

1 Склади і запиши слова з таких звуків.

[ш], [о], [л], [а], [к] [о], [р], [у], [к]

[к], [о], [дз], [и], [в], [н]

- Послідовно назви́ звуки в утворених словах.

2 Прочитайте уривок із вірша Лариси Зоріної. Поясніть, що означає виділене сполучення слів.

Дзвенить, дзвенить шкільний дзвінок,
нас закликає до навча́ння.
Ми поспішаєм на урок,
бо ми **йдемо у світ пізна́ння.**

- Складіть і запишіть речення про шкільний дзвінок.
- Знайдіть у вірші ці слова.

Звукову схему слова можна зобразити по-іншому, у квадратних дужках:

[‿‿• –•=], [=–• –•].

3 Знайдіть у кожній колонці «зайве» слово.

4 звуки	5 звуків	6 звуків
учень	щастя	країна
уроки	свято	радість
ім’я	мрія	дзвоник

- Побудуйте звукові схеми трьох слів (на вибір).

4 Пофантазуй і розкажи, що було б, якби в українській мові не стало звуків.

АНАЛІЗУЮ ЗВУКО-БУКВЕНИЙ СКЛАД СЛОВА

Назви́ букви у слові **букви.**

Я — учителька

Пригадай, що ти знаєш про букви. Розкажи у класі.

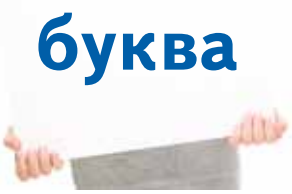

Я — учитель

бу́ква

лі́тера

Букви ми **бачимо, читаємо** і **пишемо.**

Бу́ква — письмовий знак, що позначає один звук або сполучення двох звуків.

Букви

- малі
- великі
- друковані
- рукописні

Хвилинка спілкування

— В українській мові є десять голосних букв.
— Так говорити неправильно!
— Чому?
Продовжте розмову.

5 Прочитай вірш Дмитра Павличка. Поясни, із чим поет порівнює школу. А з ким — дітей?

Наче вулик, наша школа.
Вся вона гуде, як рій.
І здається, що довкола
розквітають квіти мрій.

Бігають, сміються **діти,**
та — лиш дзвоник задзвенить —
стане тихо, ніби в квіти
поховались **бджоли** вмить.

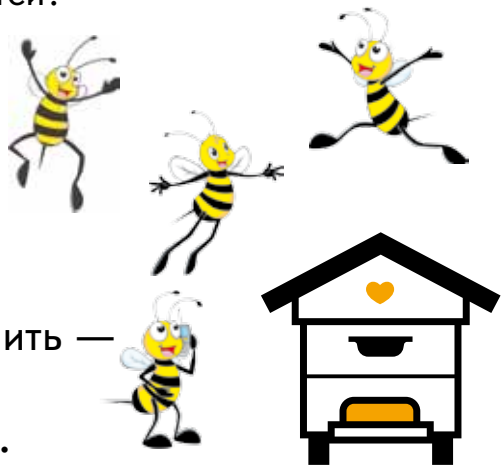

- Запиши виділені слова. Послідовно назви́ звуки і букви в них.
- Розкажи, що нагадує твоя школа.

6 Запишіть пораду Юрія Федьковича.

звуки < букви

Учіться, любі дітки,
думайте, читайте!
Як та бджілка меду з квітки,
розуму збирайте.

- У яких словах звуків менше, ніж букв? Поясніть свою думку.

Я — дослідник

Поясни, від якого слова походить слово **школяр.** А слово **школа?**

Я — дослідниця

У давньогрецькій мові було слово **схоле (сходи).** Від нього походить і наше слово — **школа.**

ЕКСПЕРИМЕНТУЮ ЗІ СЛОВАМИ

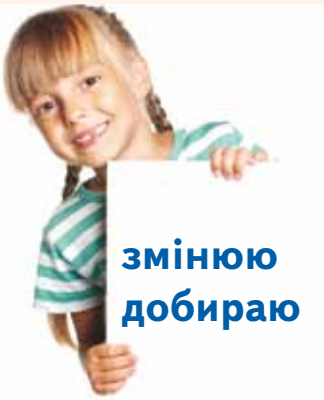

7 Відгадайте загадку і запишіть слова-відгадки.

З **м** — я сіра та маленька,
хвостик довгий і тоненький.
З **ш** знайдеш мене між хвої
в лапках білочки рудої.

- Вимовте звуки і назвіть букви у словах-відгадках.

Послухайте пісню. Про кого в ній розповідається? Як звірята готувалися до зими?

Пограйтесь у слова.

білка **гілка**

ґанок | череда | карта
злива | корона | калина
думка

А ти знаєш такі слова?

8 Виправ помилки в жартівливому вірші Ігоря Січовика.

Рік пішов гуляти в сад,
не дійшов, бо повз назад.
Соловей затьохкав швидко,
як побачив гарну клітку.
Лисичка знає назубок
смачненьку казку «Колосок».

рік — рак

- Запиши слова за зразком. Послідовно вимов звуки в цих словах. Назви́ букви, якими вони позначаються.

додаю
вилучаю

9 Побудуйте нові слова і запишіть. Прочитайте вголос утворені слова.

коса — косар

рука
перо
їжа
кран

робота
страва
спорт
комар

казкар — казка

Чим цікаві такі слова?
бузок **козуб**
зубок

10 Утвори і запиши за зразком нові слова шляхом перестановки літер, складів.

актор — токар

Актор, ракета, лісок, шарф, масло, сосна, атлас.

Довідка

Салат, карета, токар, сокіл, фарш, насос, смола.

11 Доберіть до слів риму за малюнками.

Ри́ма — співзву́ччя закінчень слів у віршованих рядках: **урок — дзвінок, на полі — тополі.**

Роса —

Квасолька —

Діти —

Веселі —

- Складіть і запишіть речення або віршик зі словами **діти, квіти.**

§2 ДЗВІНКІ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ В КІНЦІ СЛОВА І СКЛАДУ

ПРАВИЛЬНО ВИМОВЛЯЮ І ПИШУ СЛОВА ІЗ ДЗВІНКИМИ ПРИГОЛОСНИМИ ЗВУКАМИ В КІНЦІ СЛОВА І СКЛАДУ

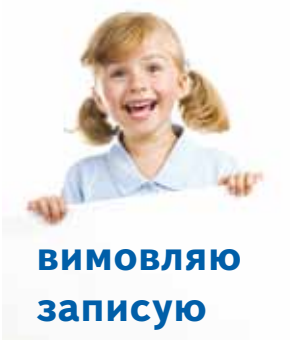

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

дру[г][г]
ду[б][б]

! В українській мові **дзвінкі приголосні звуки** в кінці слова вимовляються **дзвінко, вира́зно, чітко.**

1 Прочитай вірш Інни Кульської. Дзвінко вимовляй звуки в кінці виділених слів. Запиши вірш.

Коли вона загляне в са**д[д]** —
наллється соком виногра**д[д].**
А пізні яблука ране́т
солодкі стануть, наче ме**д[д].**
І ми її уклінно просим:
— Захо**дь[д']** у гості, щедра осінь!

Чому осінь називають **щедрою?**

Я — дослідник

Поясни, від якого слова походить слово **уклінно.**

Я — дослідниця

Укліно́ просимо Вас!
Укліно́ дякуємо тобі!

Хвилинка спілкування

— Допоможи мені, будь ласка! Як правильно: **ка[з]ка** чи **ка[с]ка?**
— Та ж ці слова мають різні значення. Продовжте розмову.

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

книж[ж]ка
загад[д]ка

В українській мові **дзвінкі приголосні звуки в кінці складу перед глухим приголосним** вимовляються **дзвінко, вира́зно, чітко.**

2 Прочитай і випиши виділені слова.

Край молодого са**д[д]**ка — пасіка. На високих ні**ж[ж]**ках стоять рівними ря**д[?]**ками будиночки — вулики. У них живуть бджоли, яким ми вдячні за ме**д[?]**.

3 Прочитайте. Випишіть виділені слова і підкресліть букви, які позначають дзвінкі приголосні звуки в кінці складу перед глухим.

1. Під бері**з[з]**ки, під ду**б[б]**ки поховалися гри**б[б]**ки. 2. Біля яру, біля сте**ж[ж]**ки одягла верба сере**ж[ж]**ки. 3. Шви**д[д]**ко мова мовиться, та не шви**д[д]**ко діло робиться. 4. Кни**ж[ж]**ка вчить, як на світі жить.

Правильно вимовляй — будеш правильно писати.

4 Запиши загадку. Поясни вимову і написання виділених слів.

На **гриб[?]ка** я схожий трішки:
зверху — брилик, знизу — **ніж[?]ка.**
Вірний **друг[?]** мій — молоток.
Здогадались? Я — **?** .

Бриль, бри́лик — солом'яний капелюх.

§ 3 АПОСТРОФ

НАВЧАЮСЯ ВИМОВЛЯТИ І ПИСАТИ СЛОВА З АПОСТРОФОМ

1 Відгадайте загадку Дмитра Білоуса. Вимовте звуки і назвіть букви у виділеному слові.

вимовляю
записую

Я такий, як і знак розділовий,
і відомий шкільній дітворі.
Та в словах української мови
я пишусь не внизу, а вгорі.
Спробуй лиш написати **ім'я** —
зразу стану потрібним і я.

голуб'я[йа]
п'ю[йу]
в'є[йе]
у сім'ї[йі]
торф'я[йа]ний
подвір'я[йа]

Після яких букв і перед якими буквами ставиться апостроф?

Я — учителька

Прочитай правило вживання апострофа і розкажи у класі.

Я — учитель

Апостроф ставиться **після букв б, п, в, м, ф, р перед я, ю, є, ї,** які позначають по **2 звуки: [йа], [йу], [йе], [йі].** Букви перед апострофом позначають **тверді приголосні звуки.**

2 Запишіть слова-відгадки.

бур'ян

З **р** — я овоч, з **д** — бур'ян,
що забрів в селянський лан.

буряк
будяк

- Чому в цьому слові є апостроф, а в цих словах немає?

3 Запиши слова, ставлячи апостроф, де це потрібно.

м?ята
солов?ї
здоров?і
здоров?я
сузір?я
зор?я
пір?я
б?ють
мор?я

Чому ці слова пишуться по-різному?

зоря

сузір'я

Бережи **здоров'я** змолоду.

4 Замініть виділені слова і запишіть за зразком. Поясніть уживання апострофа.

пір'я **горобця**
будинок із **каменю**
спів **солов'я**
квакання **жаб**
бриль із **соломи**
ліжко з **дерева**

гороб'яче пір'я
кам'яний будинок

пі́р'я — ? звуків, ? букв

Послухайте вірш Надії Красоткіної. Назвіть слова, які треба писати з апострофом.

5 Замініть виділені слова словами з довідки і запишіть речення. Поясніть уживання апострофа.

1. Діти впорядковують **двір.** 2. У садочку співають **птахи.** 3. Над пасікою **кружляють** бджілки. 4. Важкі **червонобокі** яблука звисають із гіло́к. 5. За вікном горобці **мостять** гніздечка.

Довідка

В'ються, подвір'я, в'ють, рум'яні, солов'ї.

§ 4 НАГОЛОС

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО НАГОЛОШУВАТИ СЛОВА

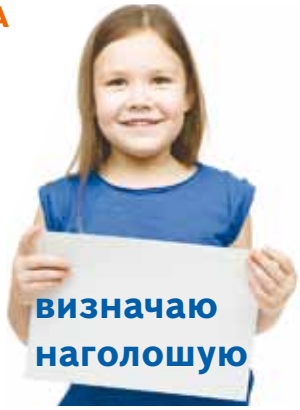

1 Відгадай загадку Грицька Бойка. Склади і запиши речення з відгаданим словом. Постав наголос у словах.

Дуже я потрібна всім —
і дорослим, і малим.
Всіх я розуму учу,
хоч сама завжди мовчу.

На́голос — це виділення звука (складу) у слові посиленням голосу. Значок над літерою позначає наголошений звук (склад).

2 Випишіть виділені слова і поставте в них наголос.

Бібліотека — це **сховище, будинок** для книжок. У перекладі з грецької мови *бібліо* — книга, *тека* — сховище. Перші бібліотеки виникли у Стародавньому Єгипті. Одне з перших книгосховищ в Україні — **бібліотека,** створена київським князем **Ярославом Мудрим.**

Бібліотека — скарбни́ця знань.

Я — дослідник

Зроби висновок, як наголошуються слова в українській мові.

Я — дослідниця

У чеській мові завжди наголошується перший склад: д у́ б е к (дубо́к), у польській — передостанній: ч л о́ в е к (чолові́к), у французькій — останній: о д е к о л о́ н .

3 Запишіть віршовані рядки, додаючи слова з довідки. Поставте наголос у словах.

У портфелі в нас книжки́,
пенали, зошити й **?** .
У кожного з нас є бажання
вира́зне слухати **?** .

Довідка
Чита́ння, ручки́.

4 Відгадай загадку, вивчи її і запиши з пам'яті.

Паперовий кораблик щодня
перевозить для учнів знання.
Після плавання цей **корабе́ль**
повертається в рідний **портфе́ль.**

- Постав наголос у словах. Потренуйся у правильному вимовлянні виділених слів. Загадай загадку своїм друзям.

портфе́ль
? звуків, **?** букв

5 Запиши спочатку слова, у яких наголошений **перший** склад, потім — **другий,** далі — **третій.** Познач наголос у словах. Навчися правильно їх вимовляти.

завда́ння
запита́ння
предме́т
при́ятель
озна́ка
по́друга
стари́й
нови́й
украї́нський
вира́зний

Розв'яжи і запам'ятай!
10 + **?** = 11 **(одина́дцять)**
10 + **?** = 14 **(чотирна́дцять)**

Візьми до уваги!
заголо́вок = за́головок
по́милка = поми́лка
за́вжди = завжди́

ЕКСПЕРИМЕНТУЮ З НАГОЛОСОМ

порівнюю
пояснюю

6 Змініть слова за зразком і запишіть. Запам'ятайте, як наголошуються ці слова.

ручка
нитка
ложка

шапка
картка
стежка

зі́рка — зірки́

7 Змініть слова за зразком і прочитайте. Складіть і запишіть речення із трьома словами (на вибір).

ка́зка	немає ка́зки	цікаві казки́
книжка	?	?
загадка	?	?
приказка	?	?

Щоб запам'ятати наголос у слові, правильно проговори його кілька разів.

8 Зміни слова за зразком і запиши. Потренуйся у правильному вимовлянні пар слів.

нова́
стара́
тонка́
товста́
дзвінка́

низька́ — низький

Пограйтесь у гру «Хто більше?»

м'яч (який?)

футбо́льний

мале́нький

9 Про кого так кажуть?

Воду **носи́ть** — рука болить,
кашу **вари́ть** — рука болить,
а каша готова — і рука здорова.

носи́ть — но́сить
вари́ть — ва́рить

- Зроби висновок про роль наголосу.

Добра людина хоче **добра** всім людям.

10 Запиши вислови. Постав наголос у виділених словах.

Дешева рибка, та **дорога** з неї юшка.
Тоді **дорога** успішна, коли розмова втішна.

11 Відгадай загадку Дмитра Білоуса.
Склади і запиши речення зі словами-відгадками.
Постав у них наголос.

Слово це — старовинна будова
з гострякáми мурóваних веж.
Щойно зміниш ти наголос слова —
цим одразу будову замкнеш.

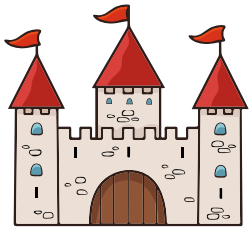

Атлáс — шовкова тканина.
Áтлас — збірник географічних карт.

Хвилинка спілкування

— У крамниці я придбала блискучу сукню з áтласу.
— Із áтласу чи атлáсу? Не розумію, хіба сукня з паперу?
Продовжте розмову.

§5 ПОДІЛ СЛІВ НА СКЛАДИ

НАВЧАЮСЯ ДІЛИТИ СЛОВА НА СКЛАДИ

1 Склади і запиши слова, які «заховалися» в па́злах.

2 Додайте до частин слів склади́ так, щоб утворилися слова. Запишіть їх, поділяючи на склади́.

кни +
газе +
журна +
каз +

вір +
приказ +
+ слів'я
+ гадки

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

У кожному **складі** обов'язково є **голосний звук.** Він утворює склад.

3 Утвори від односкладових слів двоскладові і трискладові, запиши за зразком. Поділи слова на склади́.

ліс
дуб
клен
гай

сад — садок — садочок

Шукай «музикальні» слова!

помідор **доля**

4 Визначте кількість складів у словах, не поділяючи їх на склади́. Доведіть свою думку.

бібліотека
книгосховище
грамота
наука
мудрість

Я — учителька
Прочитай і розкажи у класі.
Я — учитель

му́дрість
? звуків,
? букв,
? складів

У слові стільки складів, скільки в ньому **голосних звуків.**

5 Запишіть приказку, яка «заховалася».

Перед вами складови́ця,
а в ній приказка таїться.
Доберіть усе до ладу,
згрупувавши склад до складу.

складови́ця
? звуків, ? букв,
? складів

ся **не** **У** **ні** **ко**
ли **ти** **но!** **чи** **піз**

6 Випиши з тексту виділені слова. Потренуйся їх правильно наголошувати. Назви́ кількість складів у цих словах.

У бібліотеці дуже багато **книжо́к.** Серед них **за́вжди́** дуже важко знайти потрібну. Тоді тобі допоможе **катало́г.**

Катало́г — перелік книжок, складений для полегшення пошуку.

§6 ПЕРЕНОС СЛІВ ІЗ РЯДКА В РЯДОК

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

кла-си
шко-ля-рі

ділю слова для переносу

Слова переносяться з рядка в рядок **складами.** **Односкладо́ві** слова **не поділяються** для переносу.

1 Прочитайте. Поділіть для переносу виділені слова.

Книжки — надійні друзі й добрі порадники **кожної** людини. Вони відкривають нам світ. Допомагають **уявити** минуле і зазирнути в майбутнє.

рік **день**

Склад, позначений однією буквою, не залишається в рядку і не переноситься.

Порівняй!

Поділ на склади	Поділ для переносу
у-чень	не переноситься
у-че-ни-ця	уче-ни-ця
у-чи-тель	учи-тель

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

кни-жечка
книже-чка
книжеч-ка

ска-рбниця
скар-бниця
скарб-ниця

В українській мові є слова зі збігом приголосних. Такі слова можна переносити по-різному.

2 Перестав рядки так, щоб прочитати загадку Ганни Чубач. Відгадай її.

Усіх розуму навчить,
Всім про все вона розкаже
хоч сама **завжди** мовчить.
і **малюночки** покаже.

- Випиши виділені слова і поділи їх для переносу різними способами.

Не можна переносити слова так, щоб розривалося сполучення приголосного з голосним (злиття).

~~**книж-ечка**~~ (розірвано злиття **же**)

3 Доповніть прислів'я словами із правої колонки і запишіть. Поділіть для переносу по два слова зі збігом приголосних.

Мудра книжка краща	з добром дружити.
З книжкою подружишся —	за найбільше багатство.
З книжками жити —	розуму наберешся.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

лині-ка
лі-нійка
донь-ка
до-нька

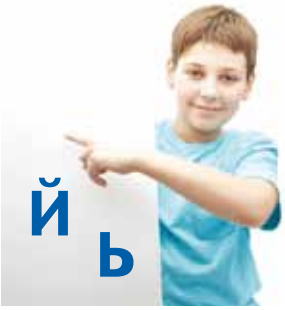

Під час переносу слів букви **й** та **ь** залишай із попередньою буквою.

4 Випишіть у стовпчик слова — на́зви птахів. Поділіть їх на склади і для переносу.

1. Над морем пролітає чайка. 2. Сойка може переймати звуки інших птахів. 3. У небі в'ється жайворонок. 4. Соловейко в темнім гаї сонце зустрічає (*Тарас Шевченко*).

м'я́кість
? звуків, **?** букв,
? складів

тюльпан
місяць

Я — учителька

Пригадай і розкажи у класі.

Я — учитель

М'якість приголосного звука на письмі позначається **знаком м'якшення (ь).**

Я — дослідник

Поясни, від якого слова походить слово **пальчатки.**

Я — дослідниця

па́льці
па́льчики
пальча́тки

Поділи для переносу ці слова.

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

га-йок
по-льо-вий

Під час переносу слів буквосполучення **йо** та **ьо** **не можна розривати.**

5 Утворіть і запишіть сполучення слів за зразком.

знайомий
районний
гайові
серйозна

квіти
розмова
конкурс
артист

сер-йозна розмова

- Поділіть слова — на́зви ознак предметів для переносу.

Я — учителька

Пригадай і розкажи у класі.

Я — учитель

кольори
намальований

кольоро́вий
? звуків, ? букв, ? складів

М'якість приголосного звука перед **о** позначається **знаком м'якшення (ь).**

6 Запишіть прислів'я. Поділіть виділені слова для переносу.

1. На язиці медок, а на думці **л?одок.** 2. Осінній **ден?ок,** як у комара носок. 3. Рання пташка **дз?обик** чистить, а пізня — очиці жмурить.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА

Я — учителька

Пригадай і розкажи у класі.

Я — учитель

вихо-джу
по-дзвонив

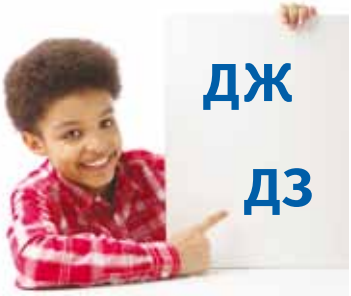

Звуки **[дж]**, **[дз]**, **[дз']** позначаються на письмі буквосполученнями **дж, дз**. Під час переносу слів буквосполучення **дж, дз** **розривати не можна.**

7 Придумайте мелодію і проспівайте пісню.

Ходжу, ходжу по садочку,
по зеленім барві́ночку.
Ходжу, ходжу та й ду́маю,
як на світі жити маю.

ходжу́
прихо́джу
перехо́джу
захо́джу

- Запишіть і поділіть для переносу слова.

8 Відгадай загадку. Випиши слова з буквосполученням **дз** і поділи їх для переносу.

Він мелодію зіграє,
як будильник продзвенить.
На хвилинку-другу змовкне,
потім знову **задзвенить.**

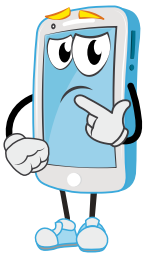

- Виконай звуко-буквений аналіз виділеного слова.

Хвилинка спілкування

— Як правильно: **зателефонувати** чи **подзвонити?**
— Можна вживати обидва слова.
— А я думаю, що правильніше **зателефонувати.**
Продовжте розмову.

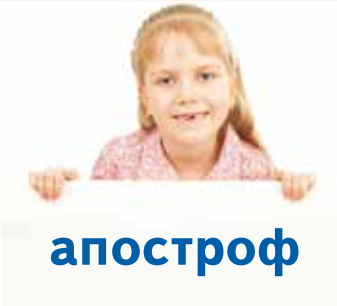

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

бур'-ян
солов'-їний

Під час переносу слів **апостроф не відокремлюється** від попередньої букви.

9 Вивчіть вірш і запишіть його з пам'яті. Поділіть для переносу слова з апострофом.

Що збирали діти?

Рве Мар'янка у торбинку
подорожник, материнку.
А Дем'ян і Оля з Гнатом
назбирали кошик м'яти.

м'я́та
? звуків, ? букв,
? складів

10 Прочитайте вірш Світлани Цушко. Чим сподобався вам вірш? Випишіть виділені слова і поділіть їх для переносу.

У **комп'ютера**-мами й комп'ютера-тата
є діти — маленькі **комп'ютеренята.**
Дорослі **комп'ютери** — тато і мама —
розв'язують дуже серйозні програми.
Малятам ще треба рости й підростати —
вони полюбляють із дітками гратись.

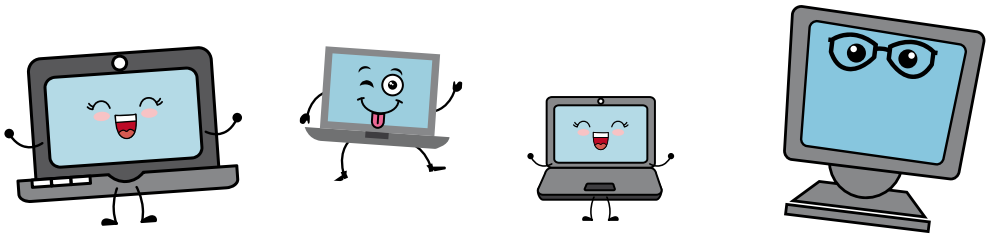

- Пофантазуйте і складіть казку про комп'ютеренят.

§7 АЛФАВІТ

НАВЧАЮСЯ РОЗТАШОВУВАТИ СЛОВА ЗА АЛФАВІТОМ

1 Переставте рядки так, щоб прочитати вірш.

Усі тут літери живуть
Їх 33 — від **А** до **Я**.
Це місто алфавітом звуть.
щасливо й дружно, як сім'я.

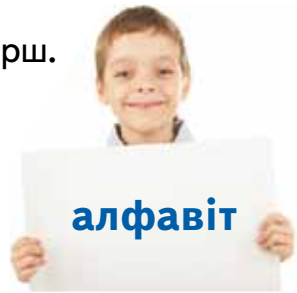

а́збука **алфа́віт** **абе́тка**

Абе́тка (алфа́віт, алфаві́т) — сукупність букв у писемності якої-небудь мови, що розміщені в певній послідовності.

Учителька запитала:
— Скільки букв у абетці?
Діти відповіли:
— Шість. **А, бе, е, те, ка, а.**

А як правильно?

2 Продовжте ряди букв на позначення голосних і приголосних звуків за алфавітом.

А, Е, ? **Б, В, ?**

Пограйтесь у гру «Імена за абеткою».

Я — учителька

Пригадай назви букв і назви всі 33 букви української абетки.

Я — учитель

Розташовуємо слова за **алфавітом** (абéткою) або **в алфавітній** (абéтковій) **послідовності.**

3 Запишіть нáзви країн Європи за алфавітом.

Україна
Німеччина
Австрія
Польща
Чехія
Словаччина

Якими мовами розмовляють громадяни цих країн?

4 Запиши нáзви українських міст в алфавітній послідовності. Постав наголос у словах.

Київ
Харків
Запоріжжя
Львів
Берлін
Одеса
Вінниця

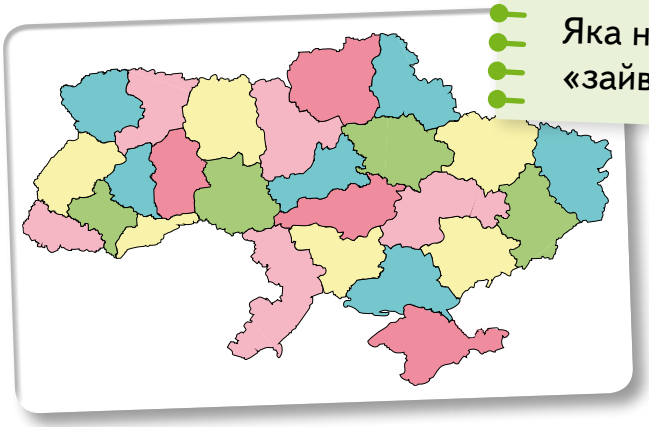

Яка назва «зайва»?

5 Випиши слова — нáзви дерев за абеткою.

Ми садили ліс у полі —
і дубочки, і тополі,
і осику, і ліщину,
і червону горобину.

горобúна
? звуків, ? букв,
? складів

- Склади звукову схему слова, у якому звуків більше, ніж букв.

НАВЧАЮСЯ КОРИСТУВАТИСЯ АЛФАВІТОМ

6 Відгадай загадку.

Дові́дник — відомий,
усім вам знайомий.
У кожну домівку,
у кожну родину
іду я порадником
доньці і сину.

Я — дослідник

Поміркуй, від якого слова походить слово **довідник.** А слово **словник?**

Я — дослідниця

Слова у словнику розміщено за абеткою. До уваги береться не тільки перша буква у слові, а й усі наступні.

Які ти знаєш словники? Поєднай правильно.

Тлума́чний —	словник, у якому подано правопис слів.
Орфографі́чний —	словник, у якому подано слова якоїсь мови з перекладом на іншу мову.
Перекладни́й —	словник, у якому пояснюється значення слів.

7 Запиши на́зви словників за алфавітом. Які з них є у тебе вдома? А у класі?

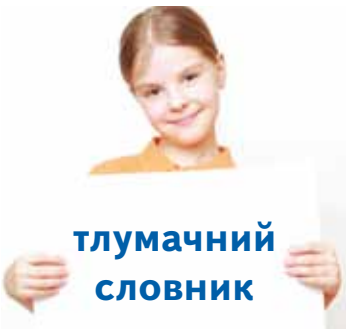

8 Випишіть із **тлумачного словника** значення цих слів. Чим вони відрізняються? Яке з них у словнику записано першим, а яке — другим?

гри́вня **гри́вна**

а́дрес **адре́са**

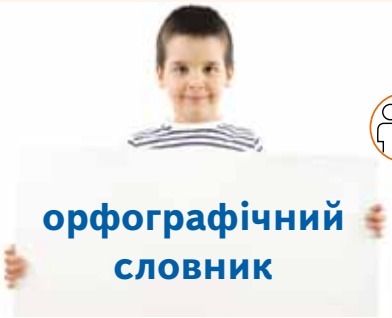

9 Випишіть з **орфографічного словника** по п'ять слів за алфавітом.

хто? **що?**

10 Прочитайте. Знайдіть в орфографічному словнику виділені слова і запишіть їх за абеткою.

1. Кожна культурна **людина** завжди використовує словник. 2. **Словник** — **музей** слів, у ньому **місце** і для старого, і для нового слова знайдеться (*З журналу*). 3. Словник — **всесвіт** в алфавітному порядку! (*Анатоль Франс*).

Що таке **всесвіт?** Де про це дізнатися?

- Поставте наголос у словах.

Перевіряй значення слова за **тлумачним словником.**

11 Поміркуй і склади свій вислів про словник.

Хвилинка спілкування

— Я написав татові на електронну пошту, а він чомусь не відповідає. Може, я адрес неправильно записав?
— А ти знаєш, що означають в українській мові слова **адреса** й **адрес?**
— Я думаю, що ці слова мають однакові значення.
Продовжте розмову.

тлума́чний
? звуків, ? букв,
? складів

12 Прочитайте пам’ятку для учнів.

У словнику всі слова подано за алфавітом.

Словники допомагають нам правильно писати слова, визначати їхнє **значення,** пояснювати **походження** слів.

Словники розвивають **мовлення** людини. Довідники — мовні **скарбниці.**

- Знайдіть виділені слова в орфографічному словнику. Перевірте їхнє написання.
- Запишіть виділені слова в абетковій послідовності. Поставте наголоси.

скарбни́ця
? звуків, ? букв,
? складів

Перевіряй наголос у слові за **орфографічним словником.**

Хвилинка спілкування

— У тебе слово **скарбниця** написане неправильно.
— Чому? Від слова **краб — скрабниця.**
— Це слово походить від слова **скарб,** а не від слова **краб.**
— А що воно означає? Де про це дізнатися?
— Звісно ж, в Інтернеті!
Продовжте розмову.

СЛОВО
ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

У розділі ти будеш вивчати:

СЛОВА, БЛИЗЬКІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

красивий, гарний, хороший

говорити, балакати, розмовляти

БАГАТОЗНАЧНІ СЛОВА

гребінець у півня — гребінець у хлопчика — гребінець хвилі

СЛОВА, ПРОТИЛЕЖНІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

працювати — відпочивати

великий — малий

СЛОВА ІЗ ПРЯМИМ І ПЕРЕНОСНИМ ЗНАЧЕННЯМ

золота сережка — золота осінь

§8 БЛИЗЬКІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

РОЗПІЗНАЮ БЛИЗЬКІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

Я — учителька

Пригадай і розкажи у класі.

Я — учитель

по́дорож
мандрі́вка

визначаю
добираю

Різні за звучанням слова можуть мати між собою **близькі значення.**

1 Прочитайте вірш Григорія Паламарчука. Чому птахів називають то **весе́ликами,** то **журавлями?**

Тому весе́ликами звуться журавлі́,
що прилітають до веселої землі,
що теплий день приносять на крилі
і залишаються у нашому селі.
Лиш навесні веселики вони,
а журавлями звуться восени,
бо журяться, у вирій летячи,
бо не заміниш рідний край нічим!

Які за значенням слова **журавлі, веселики?**

2 Назвіть слова-відгадки. До якої загадки малюнок? Вивчіть цю загадку і запишіть із пам'яті.

1. Зоря-зірниця, красна дівиця, по небу гуляла, плакала-ридала, місяць бачив — не підняв, сонце встало і забрало. 2. Плавала, купалася, сухенькою зосталася. 3. Горить, палає і втоми не знає.

- Випишіть із загадок близькі за значенням слова.

3 Згрупуй і запиши слова, близькі за значенням.

сміливість
óбрій
рішучість

небокрáй
відвага
виднокрýг

вóгнище

пóлум'я

багáття

4 Випиши близькі за значенням слова.

Очі в неї руденькі, ніжки в неї тоненькі,
жовтувато-рудий кожушок.
Хвіст у неї розкішний —
і пухнастий, і пишний,
а на кінчику — білий пушок.

Яке слово-відгадка?

- Склади і запиши речення про цю тварину, використовуючи самостійно дібрані близькі за значенням слова.

5 Замініть вислови зі словом **голова** одним близьким за значенням словом.

погладити по голові
повісити голову
ходити на голові
голову ламати
морочити голову
хитати головою

До яких висловів ці малюнки?

Довідка

Розмірковувати, набридати, не вірити, пожаліти, засумувати, бешкетувати.

- Складіть усно речення з одним висловом, а потім — із близьким за значенням словом. У якому реченні виразніше висловлено думку?

§9 ПРОТИЛЕЖНІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

РОЗПІЗНАЮ ПРОТИЛЕЖНІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

Я — учителька

Пригадай і розкажи у класі.

Я — учитель

висóкий
низькúй

визначаю
складаю

Слова можуть мати **протилежні значення.**

1 Випиши парами протилежні за значенням слова.

Жовтий котиться клубок, та клубок цей — без нитóк.
Ані його розмотати, ні нового намотати.
Цілий день катається:
спершу піднімається,
згодом опускається.
Як це називається?

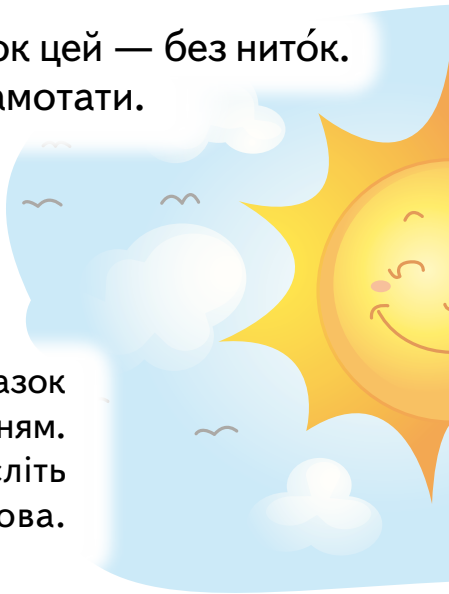

2 Пригадайте і назвіть заголовки казок зі словами з протилежним значенням. Допишіть назви казок і підкресліть протилежні за значенням слова. Скористайтеся довідкою.

«Правда і ? »,
«Про бідного і ? братів»,
«Про ? парубка і Марка багатого»,
«Ситий ? не вірить»,
«Про сумні і ? співанки».

Довідка

Багатого, кривда, веселі, бідного, голодному.

3 Додайте пропущені слова, щоб прочитати початок казки Алли Свашенко.

Два брати жили у світі.
Був один з них працьовитий,
другий був ? дуже.
Той хоробрий і правдивий,
той ? , полохливий,
той розумний, той ? ,
той великий, той ? .

- Складіть і запишіть два речення із протилежними за значенням словами.

4 Запишіть і підкресліть слова, протилежні за значенням.

Узимку надворі ? , а влітку — ? .
Ночі довгі, а дні ? — узимку.
Дні довгі, а ? короткі — ? .

Що ти знаєш про пори року?

5 Відгадай. Випиши протилежні за значенням слова, використані в загадках.

1. Вечір чим кінчається, а ранок починається? 2. День і ніч біжить, утоми не знає. 3. Коли іде, то гомонить, коли зупиниться, мовчить.

- Спробуй скласти загадку, подібну до першої, із протилежними за значенням словами. Прочитай її у класі.

РОЗПОДІЛЯЮ СЛОВА НА ГРУПИ

6 Згрупуй близькі за значенням слова і запиши їх.

великий
розумний
метико́ваний
велете́нський
дотепний

мудрий
гіга́нтський
кмітли́вий
безмежний

групую доповнюю

Метико́ваний — кмітливий, досвідчений.

7 Знайди слова із протилежним значенням і запиши їх за зразком.

добро
темрява
радість
нена́висть

смуток
любов
світло
зло

день — ніч

ра́дість
? звуків, ? букв,
? складів

Пограйтесь у гру «Хто більше?»

реготати

веселитися

сміятися

іти

міркувати

подружитися

розмовляти

8 Згрупуйте слова за значенням і запишіть за зразком.

На́зви людей за місцем проживання

На́зви людей за професією

албанець

учитель

Українець, швець, канадець, юрист, австралієць, китаєць, швачка, японець, журналіст.

- Поясніть значення слів — назв професій, скориставшись тлумачним словником.

Додайте свої слова.

Шва́чка — кравчиня, жінка, яка шиє одяг.
Швець — чоботар, майстер, який шиє і лагодить взуття.

футболістка

Пограйтесь у гру «Спорт».

футболіст

гандбол | теніс | баскетбол | волейбол

гімнастика | фігурне катання | хокей

Хвилинка спілкування

— Як написати п’ятьма і чотирма буквами слово, яке означає «робота»?
— Чотирма буквами — **труд.**
— А п’ятьма?
Продовжте розмову.

§ 10 СЛОВА ІЗ ПРЯМИМ І ПЕРЕНОСНИМ ЗНАЧЕННЯМ

РОЗРІЗНЯЮ ПРЯМЕ І ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Я — дослідник

Чим різняться значення: **золота прикраса — золота дитина?**

Я — дослідниця

дитина сміється

сонце сміється

У сполученні слів **золота прикраса** слово **золота** вжито у значенні «прикраса із золота». Дитина із золота бути не може, отже, у сполученні слів **золота дитина** слово **золота** вжито у значенні «люба і дорога», «подібна до золота».

Слова можуть уживатися у **прямо́му і перено́сному значеннях.**

Послухайте вірш Ліни Костенко. Розкажіть, що робила осінь. Про що попросило листя в осені? У якому значенні вжито такі слова?

1 Назвіть слова, ужиті в переносному значенні.

1. Золоте листя заквітчало всі вулиці й парки (*Оксана Іваненко*). 2. Ішла осінь чорноброва (*Тамара Коломієць*). 3. Осінь пензлика взяла, малювати почала (*Марія Пономаренко*). 4. Водить осінь хороводи під мелодію дощів (*Анатолій Качан*).

- Складіть і запишіть речення про осінь зі словами в переносному значенні.

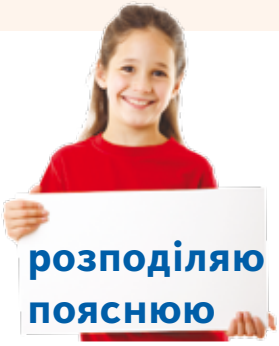

Наведи свої приклади.

? значення	? значення
солодкий цукор	солодкий сон
глибока криниця	глибока думка
м'яка тканина	м'який характер
сяє сонце	сяє обличчя
ллється вода	ллється музика

2 Випиши слова, ужиті в переносному значенні.

Чому берези сумували?

Прийшла до беріз осінь. Принесла їм золотисті стрічки́. Вплела їх берізкам у зелені коси.

Вийшло із-за хмар сонце. Подивилося воно на берези і не впізнало їх: у зелених косах — золотисті стрічки. Сміється сонечко, а берези сумують... (*За Василем Сухомлинським*).

3 Випиши сполучення слів, у яких слова вживаються у прямому і переносному значеннях. Поясни значення слів.

Пряме значення	Переносне значення
У кришталевій воді сонце купається.	Кришталева люстра прикрашає музей.
Кришталевою росою земля вмилася.	Кришталева ваза уславила майстра.

Кришта́ль — скло, якому властива гра барв і мелодійний дзенькіт.

§ 11 БАГАТОЗНАЧНІ СЛОВА

ПОЯСНЮЮ ЗНАЧЕННЯ БАГАТОЗНАЧНИХ СЛІВ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

Слово може мати **одне** і **кілька значень.**

олівець

- тоненька паличка графіту в дерев'яній оправі, якою пишуть, малюють

одне значення

однозначне

ручка

- прилад для писання
- частина предмета, за яку беруть рукою
- частина крісла, на яку спираються ліктем

багато значень

багатозначне

1 Поясніть, що означають сполучення слів. Складіть і запишіть речення з ними.

слово згоди
давати слово
вірити на слово
майстер слова
дотримати слова

Пригадайте значення слова **слово.**

Довідка

Обіця́нка виконати що-небудь; обіцяти; вірити словам без підтвердження; видатний письменник; виконувати обі́цяне.

2 Як ти розумієш вислів Ірини Вільде?

Слова — це кольорові камінці. Мало їх назбирати — треба навчитися з них узори викладати.

Поясни значення слова **узор.**

- З чим іще можна порівняти слова? Склади і запиши про це речення.

Слово в слово — точно, дослівно.
Від слова до слова — все, від початку до кінця.

3 Поясніть значення слова-відгадки. Виділені слова знайдіть у словнику.

Те́зки ми: мій друг і я,
відгадай: хто він, хто я?
Схожий він на апельсин
і на небі лиш один.
Нас же в батька — **кільканáдцять,**
я й брати — всього дванáдцять.

Найближче до Землі небесне тіло, яке світить відображеним сонячним світлом.

Супутник будь-якої планети. Навколо Землі обертається її супутник — Місяць. У деяких планет є кілька супутників.

Проміжок часу, протягом якого це небесне тіло обертається навколо Землі (від 28 до 31 доби).

Рік у рік, з року в рік — щороку.

НАВЧАЮСЯ ДОРЕЧНО ВЖИВАТИ СЛОВА В МОВЛЕННІ

Чи вмієш ти **грати** в шахи?

Чи любиш ти **гратися?**

пояснюю
вживаю

4 Складіть і запишіть речення зі словом **грати,** уживаючи його в різних значеннях.

Виконувати що-небудь на музичному інструменті.

Поводитися з яким-небудь предметом, як з іграшкою, забавлятися.

Брати участь у якій-небудь грі.

Хвилинка спілкування

— Як правильно говорити: **грати на вулиці** чи **гратися на вулиці?**
— Я думаю, що **гратися на вулиці.**
— А як сказати: **в комп'ютерні ігри грати** чи **гратися?**
Продовжте розмову.

Грати першу скри́пку — бути найголовнішим у будь-якій справі.
Грати в мовча́нку — мовчати, ухилятися від розмов.

Я — дослідник

Як утворилося переносне значення слова **срібна?**

Я — дослідниця

Кришталева зимонька в **срібній** кожушанці завітала до нас в гості вже сьогодні вранці.

5 Згрупуйте і запишіть сполучення слів.

Пряме значення

Переносне значення

Срібний голос, срібне джере́льце, срібна медаль, срібний місяць, срібна річка, срібна монета.

- Складіть і запишіть з ними речення.

6 Прочитай вірш Грицька Бойка. Скільки значень має слово **гребінець**?

гребіне́ць
? звуків, ? букв, ? складів

Носить півник-співунець
на голівці гребінець.
Гребінцем тим — знає кожний —
причесатися не можна.
А у мене, а у мене
гребінець нови́й, зелений!

Зв'язки́ між словами можна встановити за допомогою **питань.**

носить (**що?**) гребінець
не можна причесатися (**?**) гребінцем
гребінець (**?**) новий

Який гребінець був першим?

- Склади і запиши речення, уживаючи слово **гребінець** у різних значеннях.

7 Випиши парами слова, протилежні за значенням.

1. Доро́гою лиха підеш — щастя не знайдеш. 2. Справжні друзі ворогами не бувають. 3. Любов і нена́висть поряд ходять. 4. Тривога і спокій ніколи рідними не бувають. 5. Світло будь-яку темряву розсіває. 6. Зло посієш — добро не вродить.

- Запиши два речення (на вибір). Підкресли слова із протилежним значенням.

Пограйтесь у гру «Вилучте «зайве» слово».

добрий добро чуйний	ґречний ввічливий чемність	радість радісно весело

8 Вибери групу близьких за значенням слів. Склади і запиши з ними речення.

Ґре́чний — ввічливий, вихований, чемний.
Чу́йний — доброзичливий, добрий.

Хвилинка спілкування

— Якими близькими за значенням словами можна перепрошувати когось, просити вибачення за щось?
— Можна говорити: **перепрошую, пробачте, вибачаюсь.**
— Ні, неправильно говорити **вибачаюсь,** треба — **вибач, прошу вибачити.**
Продовжте розмову.

Слова — назви
(предметів, ознак, дій, чисел)

У розділі ти дізнаєшся про:

СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ (ІМЕННИКИ)	хто? що?
СЛОВА — НАЗВИ ОЗНАК ПРЕДМЕТІВ (ПРИКМЕТНИКИ)	який? яка? яке? які?
СЛОВА — НАЗВИ ДІЙ ПРЕДМЕТІВ (ДІЄСЛОВА)	що робить? що роблять?
СЛОВА — НАЗВИ ЧИСЕЛ (ЧИСЛІВНИКИ)	скільки?
СЛУЖБОВІ СЛОВА	і, та, у, до, під, за, над, від

§ 12 СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ (ІМЕННИКИ)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

Хто?

Що?

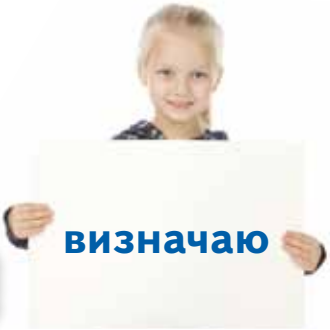

В українській мові є слова — на́зви предметів, які відповідають на питання **хто? що?**. Це **іме́нники.**

1 Прочитайте вірш Володимира Верховеня. Випишіть виділені слова — на́зви предметів за абеткою. На які питання вони відповідають?

Іменник любить називати
завжди на ймення кожну річ:
земля, країна, сонце, мати,
печаль і **радість, день** і **ніч.**

Ці слова **близькі** за значенням чи **протилежні?**

- Поясніть значення виписаних слів.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **іменник.**

Я — дослідниця

— Хто ти? Що? Твоє ім'я?
— Іменна́ моя сім'я.
Знаємо всіх поіме́нно,
а зовуть сім'ю — **іменник.**

Шукаймо іменники навколо!
Хто більше?

2 Вивчи вірш Павла Грабовського і запиши його з пам'яті.

Хмара небо криє.
Сонечко не блисне.
Вітер вовком виє.
Дощ потоком висне.

- Підкресли слова — на́зви предметів.

3 Запишіть прислів'я і приказки про сонце, доповнюючи словами — назвами предметів із довідки. Поясніть їхній зміст.

Блисне сонце і в наше **?** .
Сонце встане, то й **?** настане.
Сонце блищить, а **?** тріщить.
Сонце низько, **?** близько.
Сонце на **?** повертає, а зима — на мороз.

Довідка
Ранок, мороз, віконце, літо, вечір.

А які ти знаєш прислів'я про зиму?

Пограйтесь у гру «Зима — літо»! Хто переможе?

літо **спека** **?** **?** **?**

зима **мороз** **?** **?** **?**

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ІМЕННИКИ

4 Розгляньте малюнки. Назвіть вироби з тіста. Поставте питання до слів.

добираю групую

- Розкажіть, що печуть, а що — варять.

5 Назвіть професії людей, які виготовляють кулінáрні вироби. На які питання відповідають дібрані слова — нáзви професій? Запишіть їх.

Кулінáр — кýхар, фахівéць із приготування їжі.
Кондúтер — майстер, що виготовляє кондúтерські вироби.

Які страви люблять готувати у вас удома?

Перегляньте відео про народних майстрів. Назвіть професії, які ви запам'ятали. Як називають вироби, які виготовляють майстри?

Кожен майстер свою роботу хвалить.

6 Допиши слова — на́зви тварин за малюнками.
На які питання відповідають ці слова?

хитрий, як ?
полохливий, як ?
вайлуватий, як ?
ледачий, як ?
мудрий, як ?
колючий, як ?
голодний, як ?

Про кого так говорять?

- Розкажи про тваринку, яка тобі подобається.

7 Уяви себе художником (художницею). Прочитай вірш Миколи Сингаївського, доповнюючи словами з довідки.

Фарби я взяв —
намалював:
дятлові — ?,
ластівці — ?,
рибам — ?,
для всіх — моє ?.

Довідка
Озерце, небо, серце, ліс.

А що намалюєш ти?
Для кого?

- Що потрібно художнику?

Мольбе́рт — підставка, на якій художник установлює полотно, картон або папір для малювання.
Пали́тра — дощечка, на якій художник змішує фарби.

РОЗРІЗНЯЮ СЛОВА, ЯКІ ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ ХТО? ЩО?

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

хто?
що?

Слова — на́зви **людей і тварин** відповідають на питання **хто?**.
Слова — на́зви інших **предметів** відповідають на питання **що?**.

8 Допиши речення, відповідаючи на запитання.

У школі я — **?**.
В автобусі я — **?**.
У бібліотеці я — **?**.
У крамниці я — **?**.
У театрі я — **?**.
Для мами й тата я — **?**.
Для дідуся й бабусі я — **?**.
Для брата й сестри я — **?**.

Хто ти?

- На які питання відповідають додані слова — на́зви предметів?

9 Прочитайте прислів'я і поясніть їхній зміст. Випишіть виділені слова у дві колонки.

хто?	що?

1. У дружбі **сила.** 2. Справжні **друзі** пізнаються в біді. 3. **Людина** без друзів, ніби **земля** без дощу.

4. Коли **дружба** прийшла — буде більше у світі тепла.
5. Скажи мені, хто твій **друг,** і я скажу тобі, хто ти.
6. Дружба та **братство** — найбільше **багатство.**

Друга шукай, а знайдеш — тримай.

10 Запиши на́зву професії, пов'язаної з цими словами.

магазин	майстерня
вітрина	мольберт
товари	фарби
каса	пензлик
продукти	палітра
чек	папір

На яке питання відповідають ці слова?

- На яке питання відповідають слова — на́зви професій?

11 Добери і запиши за зразком слова.
Усно склади речення з однією парою слів.

хто?	що?
кобзар	кобза
скрипаль	?
гітаристка	?
бандуристка	?
барабанщик	?

РОЗРІЗНЯЮ СЛОВА, ЯКІ Є ЗАГАЛЬНИМИ І ВЛАСНИМИ НАЗВАМИ

визначаю

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

розподіляю

В українській мові є слова — **загальні** на́зви, які пишуться з **малої** літери, і є слова — **власні** на́зви, які пишуться з **великої** літери.

українець
українка

Україна

Додай свої слова.

12 Запишіть за зразком, хто де живе.

У Польщі — поляки.

чехи
румуни
угорці
французи

німці
англійці
італійці
іспанці

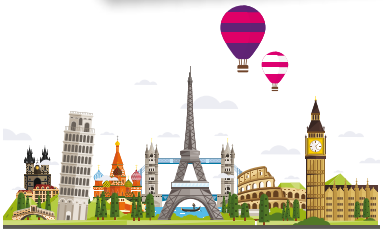

Довідка

Франція, Англія, Румунія, Італія, Угорщина, Іспанія, Німеччина, Чехія.

- Назвіть слова, які є власними назвами. Як вони пишуться?
- А які слова є загальними назвами? Як вони пишуться?

Я — дослідник

Від якого імені походить назва столиці України — **Київ**?

Я — дослідниця

Де стоїть тепер наш Київ,
там була колись гора.
Жив там Щек і Кий з Хоривом,
й Либідь ще, їхня сестра.

13 Прочитай на́зви міст та їхніх мешканців.
Постав до слів питання і запиши у дві колонки.

хто? **що?**

Як називають мешканок цих міст?

Київ — киянин, Харків — харків'янин, Суми — сумчанин, Донецьк — донеччанин, Львів — львів'янин.

киянин — киянка

- Поясни, які зі слів є загальними назвами, а які — власними. Як їх правильно писати?

14 Прочитай. Назви́ слова — загальні на́зви.

Володимирська гірка — у місті Ки́єві. На ній стоїть пам'ятник князю Володимиру.

Княжа гора — у місті Льво́ві. На ній князь Данило Га́лицький збудував за́мок. Сучасна назва гори — Високий За́мок.

Тарасова гора — у місті Ка́неві. На ній споруджено пам'ятник Тарасу Григоровичу Шевченку.

- Запиши одне речення (на вибір). Підкресли слова — власні на́зви. Як вони пишуться?

Мандруймо Україною!
Покажи ці гори на світлинах.

15 Випишіть слова — власні на́зви. Поясніть їхній правопис.

В Україні є багато річо́к. Найбільші з них — Дніпро́, При́п'ять, Десна́, Дністе́р, Ти́са, Сі́верський Доне́ць, Півде́нний Буг.

Колись давно Дніпро називали **Борисфе́ном,** а в народних піснях і легендах — **Славу́тичем.**

- Складіть і запишіть речення про річку у вашій місцевості.

Перегляньте портрети видатних українців. Назвіть їхні імена, користуючись довідкою.

Довідка

Тарас Шевченко, Богдан Хмельницький, Іван Франко, Петро Сагайдачний, Леся Українка, Іван Мазепа.

16 До загальних назв доберіть із довідки власні назви. Запишіть їх і поясніть написання.

Ге́тьмани	?	?	?
Письме́нники	?	?	?

17 На які дві групи можна розподілити ці слова? Як називаються слова першої групи? А другої? Додай свої слова до обох груп слів.

ім'я
Дмитренко
прізвище
Петрівна
по батькові
Марія

Назви́ по батькові.

Дарина ?

Дмитро ?

тато Олексій

18 Назвіть людей різних професій, які працюють у вашій школі. Згадайте їхні імена і по батькові. Запишіть за зразком.

бібліотекарка — Софія Миколаївна

19 Уяви, що ти будуєш дім. Розкажи, хто буде жити у твоєму будинку. Запиши за зразком слова — на́зви людей.

дідусь — Іваненко Іван Іванович

- Поясни, які зі слів є власними назвами, а які — загальними. Як вони пишуться?

прі́звище
? звуків, **?** букв, **?** складів

Хвилинка спілкування

— Як правильно утворити по батькові від імені **Назарій: Назарович** чи **Назарійович?**
— Я думаю, що можна і **Назарович,** і **Назарійович.**
— Ти помиляєшся! Від **Назар** утворюється по батькові **?**, а від **Назарій** — **?**.
Продовжте розмову.

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ ІМЕНА, ПО БАТЬКОВІ, ПРІЗВИЩА

Імена, по батькові та прізвища людей пиши з **великої букви.**

пишу правильно

20 Запиши речення про видатних українців. Поясни вживання великої букви у словах.

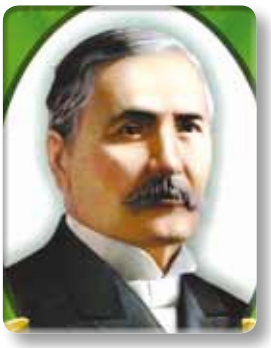

Леся Українка — поетеса.
Микола Лисенко — композитор.
Катерина Білокур — художниця.

21 Доповни речення словами з довідки і запиши їх.

1. Першим в Україні полетів у космос **?** Леонід Каденюк. 2. Багато віршів для дітей написала **?** Ганна Чубач. 3. Державний Гімн України співають під музику, яку написав **?** Михайло Вербицький. 4. У музичному конкурсі Європи перемогла **?** Джама́ла.

Довідка

Поетеса, композитор, космонавт, співачка.

- Поясни вживання великої букви у словах.

Мистецтво збагачує людину.

Як звуть батька?

дід — Петро Антонович

онука — Інна Сергіївна

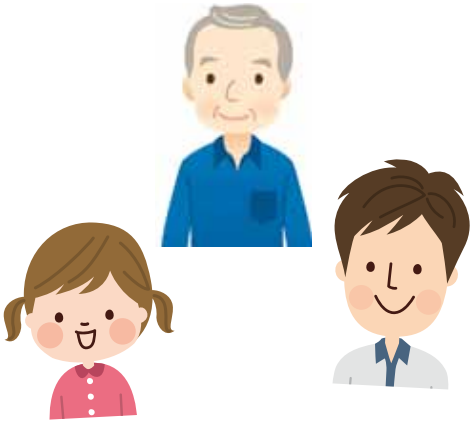

22 Випишіть імена і прізвища дітей. Поясніть уживання великої букви у словах.

Сьогодні у класі чергують Романко Довгий і Марійка Шпак. А завтра будуть чергувати Юрко Коваль і Галинка Петренко. У нашому класі завжди прибрано. За чистотою стежать не тільки чергові, а й увесь клас.

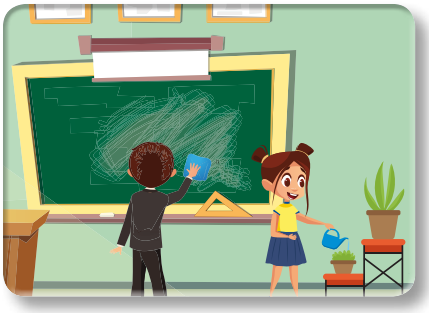

- Як утворилися згадані в тексті прізвища? Назви́ подібні прізвища однокласників (однокласниць).
- Що означає слово **клас** у першому й останньому реченнях? А яке ще значення цього слова тобі відоме?

Чисто не там, де прибирають, а там, де не смітять.

Я — дослідник

Про гостинець кажуть **миколайчик.** Чому це слово написано з малої букви? Як воно утворилося?

Я — дослідниця

Святий Миколай ішов, поспішав.
Чи всім подарунки
під подушку клав?

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ КЛИЧКИ ТВАРИН

Клички тварин пиши з **великої букви.**

пишу правильно

23 Запишіть спочатку на́зви людей та їхні імена, а потім — на́зви і клички тварин. Поясніть написання.

Жив собі дід Андрушка, а в нього була баба Марушка, в баби — дочка Мінка, а в дочки — собачка Фінка, а в собачки — товаришка киця Варварка, а в киці — вихованка мишка Сіроманка.

Яка казка так починається?

- Які на́зви власні, а які — загальні?

24 Випиши клички собак, які побували в космосі. Як вони пишуться?

Чи знаєш ти, що першими в космос літали собаки? Спочатку в космічній ракеті полетіла Лайка. За нею — Білка і Стрілка. Після них у космосі побувала Чорнушка.

25 Прочитайте, замінюючи малюнки словами — назвами тварин та їхніми кличками. Запишіть утворені речення. Поясніть написання слів.

На нашій фермі найкраща ?.

На кінних змаганнях першим прийшов ?.

У шкільному куточку природи живе ?.

У Маринки вдома є ? та ?.

Довідка

Каштан, Дружок, Пушок, Веселка, Чалапко.

26 Випиши імена людей та клички тварин. Поясни їхній правопис.

У Михайлика є собачка Дунай. А прозвав його Дунаєм дядько Степан. Зайшов він якось до Михайликового батька. А цуценя — до нього.

— І як же його звуть, Михайле?

— Ще ніяк. Може, Дружок?

— Е ні! Не годиться! У селі повно Дружків та Пушків. Давай назвемо собача́ Дунаєм.

Ця кличка сподобалася Михайликові. І щеня́ на неї зразу відгукнулося.

- Добери з тексту до іменника **цуценя** близькі за значенням слова.

27 Пофантазуйте і розкажіть, який мультфільм можна зняти про цих тваринок.

Позмагайтеся, хто дасть тваринкам найцікавіші клички.

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ НАЗВИ КРАЇН, МІСТ, СІЛ, ВУЛИЦЬ, РІЧОК, ГІР

Нáзви країн, міст, сіл, вулиць, річок, гір пиши з **великої букви.**

пишу правильно

28 Випиши нáзви сіл. Додай назву свого села або села, у якому живуть твої родичі. Поясни правопис слів.

Які гарні нáзви мають українські села! Калинівка і Вербівка, Яблуневе і Вишеньки, Веселинівка і Хлібодарівка. Є села Привітне і Щасливе, є село Тепле. Приємно, мабуть, жити в таких селах!

Назви́ і запиши свою адресу.

— Чого ти плачеш, хлопчику?
— Я загубився.
— А чий ти?
— Татків.
— А на якій вулиці ти живеш?
— На нашій.

29 Додайте потрібні нáзви і запишіть.

Наше місто (село) називається **?**. Центральна вулиця в місті (селі) — **?**. Наша школа розташована на вулиці **?**. Поблизу міста (села) протікає річка **?**. Найближче до нас місто (село) — **?**.

Поясніть уживання великої букви в доданих словах.

30 Розгляньте зображення поштового конверта. Складіть розповідь про хлопчика **Сашка** і дівчинку **Наталочку** за адресами їхнього проживання. Поясніть уживання великої букви у словах.

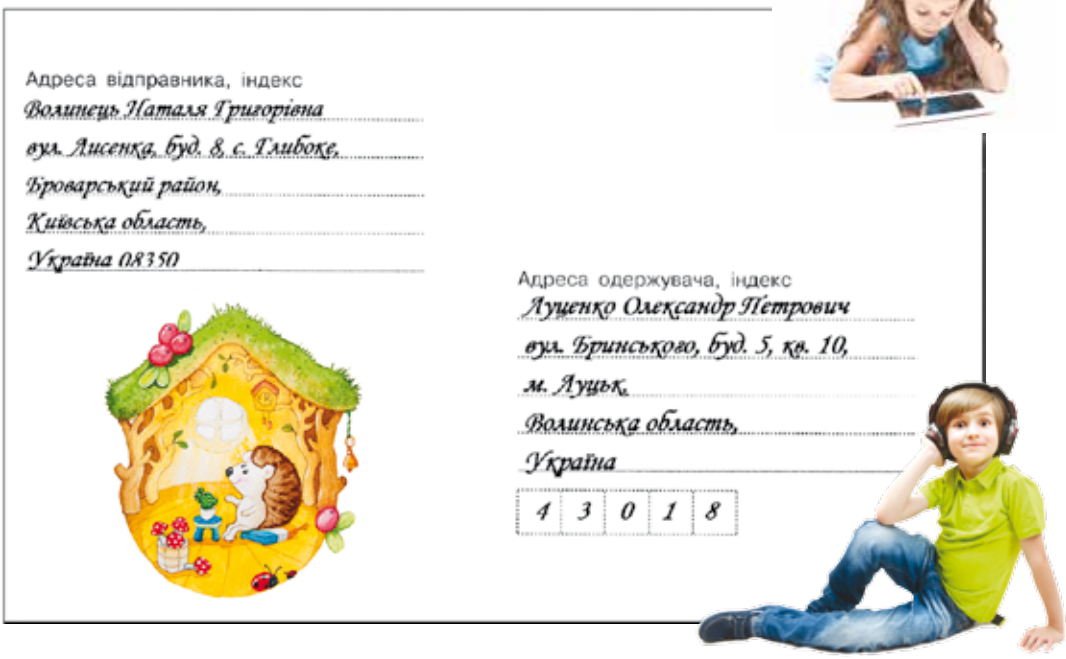

31 Запиши речення. Підкресли на́зви річок. Як вони пишуться?

Місто Черні́гів стоїть на березі річки Десна́. Місто Полта́ва — на березі річки Во́рскла. Київ розкинувся на обох берегах Дніпра.

? ніпро

? есна

? орскла

НАВЧАЮСЯ ЗМІНЮВАТИ СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

один — багато

! В українській мові слова можуть називати **один предмет** або **багато предметів.**

тварина
рослина

тварини
рослини

Додай свої слова.

32 Випишіть із лічилки Тамари Коломієць слова — на́зви предметів.

один **багато**

Що не так на малюнку?

Біжить півень із причі́лка
і наспівує лічилку:
— Раз-два — курчата.
Три-чотири — зайчата.
П’ять-шість — гусаки.
Сім-вісім — їжаки.
Дев’ять-десять — йде лисиця.
Нам ховатись, їй жмуриться.

Причі́лок — бічна стіна будинку.

33 Склади речення з поданих слів і запиши за зразком.

Окунь, риби, карась, щука, це.
Ящірка, вуж, плазуни, це, гадюка.
Бджола, це, джміль, комахи, метелик.

Ведмідь, вовк, лисиця — це звірі.

- Які слова називають один предмет, а які — багато?

34 Змініть слова — на́зви птахів за зразком і запишіть утворені речення.

дрізд — дрозди́

Найкращі співаки у нас: у гаю — соловей, у полі — жайворонок, у лісі — дрізд. Вище від усіх літає орел. Швидше за всіх — стриж.

35 Запиши на́зви багатьох предметів за зразком. Усно постав питання до слів.

один

заєць — зайчиха — зайченя

багато

зайці — зайчихи — зайченята

Кіт — кішка — кошеня.
Лев — левиця — левеня.
Тигр — тигриця — тигреня.

- Склади і запиши речення з утвореними словами (на вибір).

багато

один

маслюки

маслюк

36 Випишіть слова — на́зви грибів у стовпчик. Змініть їх за зразком і запишіть.

Різнокольорові сироїжки — білі ніжки розбіглися по лісу, немов граються в пі́жмурки. Лисички усміхаються їм жовтуватими личками. Нерозлучні опеньки вихваляються своєю великою роди́ною. Гордовито поглядають на своїх друзів модно вбрані боровики́.

- Як описано гриби в тексті? Які з них зобразив художник?

37 Прочитай. Випиши слова — на́зви дерев. Зміни їх за зразком.

Вибли́скують на сонці стрункі топо́лі. Ніби в мідних па́нцирах стоять дуби. Вражають своїм убранням берези. Милуються своєю красою клени.

берези — береза

Чи знаєте ви, що таке ярмарок?
Перегляньте відео і розкажіть, що продається на Соро́чинському ярмарку.

38 Прочитайте, що продавали колись на ярмарку.

Відра, вікна, і **колеса,**
і **миски́,** і скрині,
і корови, і овечки,
кавуни і дині.
Нами́стечко, сережки,
і мальовані **ложки́,**
черевики і чо́боти,
і **ґудзики,** і цвяшки.

Леонід Глібов

- Змініть виділені слова так, щоб кожне з них означало один предмет, і запишіть їх.

39 Прочитай текст. Усно постав до нього кілька запитань. Озвуч одне запитання вголос.

Електрика освітлює житлові **будинки, школи, лікарні.** За її допомогою рухаються **трамваї, тролейбуси, поїзди,** працюють **заводи, фабрики.**

Бережи електроенергію! Умикай **електроприлади** тільки за потреби. Обов'язково своєчасно вимикай їх.

- Зміни виділені слова — на́зви предметів за зразком і запиши.

будинки — будинок

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ІМЕННИКИ В МОВЛЕННІ

40 Додайте слова — на́зви предметів із довідки. Поясніть свій вибір.

відчиняти ?
розгортати ?
відкривати ?

зачиняти ?
згортати ?
закривати ?

доповнюю
складаю

Довідка

Вікно, блокнот, магазин, підручник, зошит, двері, портфель.

41 Дайте дітям імена і прочитайте малюнковий текст.

У музичній школі діти навчаються грати на різних музичних інструментах.

грає на

навчається гри на

захоплюється грою на

вже трішки вміє грати на

Хто з вас грає на музичних інструментах?

- Поміркуйте і скажіть, ким діти хочуть стати в майбутньому. Складіть і запишіть речення за зразком.

Ліна стане скрипа́лькою.

42 Уважно розглянь малюнок.

Надійка не найвища, але вона вища за Софійку і Соломійку. А Матвійко одного зросту із Соломійкою. Знайди Данилка, Матвійка, Надійку, Софійку та Соломійку.

Де хто на малюнку?

- Склади і запиши одне речення, уживши імена всіх цих дітей. Поясни їхнє написання.

43 Випишіть із вірша Володимира Лучука на́зви річок за абеткою. Поясніть їхнє написання.

Буйні води котить Ти́са,
річка Черемо́ш іскриться.
Як волошка, голубий
у Дністе́р впадає Стрий.

ко́тить
? звуків, ? букв,
? складів

- Складіть і запишіть речення про відому вам річку.

Київська Р ? сь

річка Р ? сь

Як правильно?

Хвилинка спілкування

— Мої родичі мешкають у Дніпрі.
— На острові чи під водою?
— Ні, у місті!
Продовжте розмову.

44 Прочитай текст. На які питання відповідають виділені слова?

Ліс — усім **друг.** Це рідний **дім** і годува́льник для звірів і птахів. Ліс для поля — **захисни́к** від вітру. Він є другом для річо́к та їхніх ме́шканців. **Рослини** лісу очищують **повітря.** Бережи ліс!

- Склади і запиши два речення, уживаючи слова — на́зви предметів **ліс, друг.**

45 Відгадайте загадки. Складіть речення, у якому були б усі слова-відгадки.

1. Що за дівчина блукає
   і з дерев листки зриває,
   птахів у вирій відправляє,
   у садах врожай збирає?

2. Їде у санях цариця —
   білокоса, білолиця,
   рукавом махає —
   сріблом усе вкриває.

3. Де вона проходить —
   там травиця сходить,
   квіти розцвітають,
   солов'ї співають.

4. Зрілі вишні в садку,
   і сунички в ліску,
   теплі дні, барвисті квіти,
   нам дарує щедре **?**.

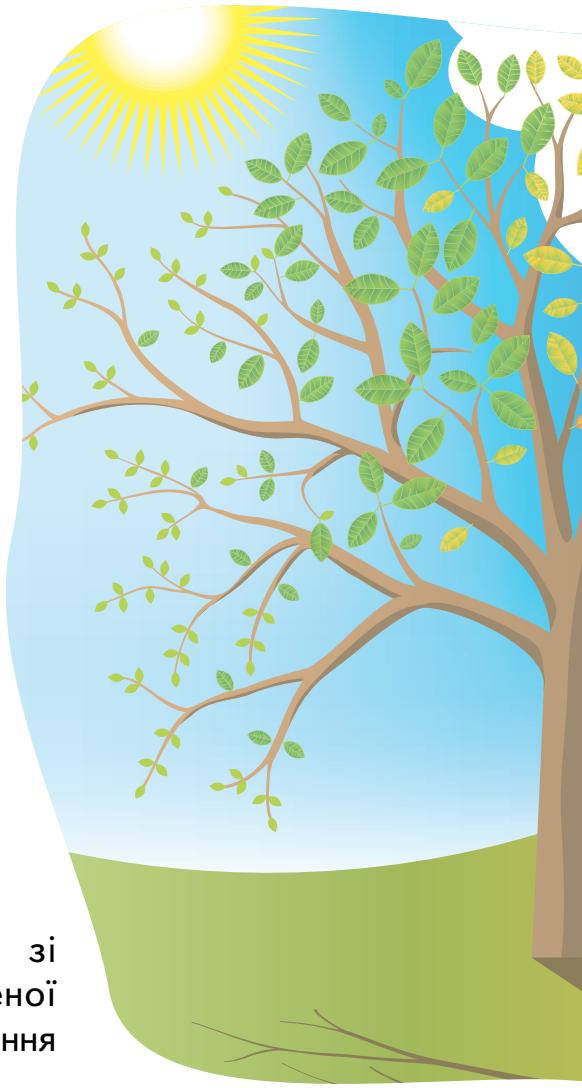

46 Склади і запиши речення зі словом — назвою улюбленої пори року. Прочитай своє речення для всього класу.

47 Уявіть себе ведучими телепередачі для дітей. Розкажіть, як можна допомагати тваринам узимку. Складіть і запишіть два речення, уживаючи слова — на́зви тварин. Прочитайте свої речення для всього класу.

48 Доповни віршовані рядки Анатолія Камінчука словами — назвами квітів із довідки.

Пам'ятай, що у віршах є рима.

У бабусі Олі квітів доволі.
Пишні **?** біля веранди.
Коло криниці рясні **?** .
Там, де стежини, **?** й **?** .
Скрізь біля хати — пахощі **?** .
Гарні, як діти, бабусині квіти.

Довідка

Жоржини, троянди, чорнобривці, айстри, м'яти.

- Склади і запиши одне речення зі словами — назвами квітів, які подобаються твоїм мамі і бабусі.

Хвилинка спілкування

— У мене таке речення: «Мою бабусю звуть **Лілія**, тому її улюблена квітка — **лілія**».
— Поясни, будь ласка, чому ти пишеш те саме слово то з великої букви, то з малої.
Продовжте розмову.

§ 13 СЛОВА — НАЗВИ ОЗНАК ПРЕДМЕТІВ (ПРИКМЕТНИКИ)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА — НАЗВИ ОЗНАК ПРЕДМЕТІВ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

який? яка? яке? які?

визначаю

! В українській мові є слова — на́зви озна́к предметів. Вони відповідають на питання **який? яка? яке? які?**. Це **прикме́тники.**

1 Прочитайте уривок із вірша Лесі Лужецької. Випишіть слова — на́зви ознак предметів за зразком. На які питання вони відповідають?

Земля — ласкава, люба, рідна,
а сонце — щире, золоте,
а небо — лагідне й погідне,
життя — прекрасне, дороге.

Додайте свої слова про рідну землю.

Ласкава, люба, рідна земля.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **прикметник.**

Я — дослідниця

Прикметник дасть іменнику-предмету якусь його ознаку чи прикмету.

Прикметники допомагають складати і відгадувати загадки́.

2 Відгадайте загадку. Назвіть відгадане слово.

Маю п’ять пелюсто́к
і напівкруглий зелений листок,
а сере́динка в мене жовтенька,
личко не кругле, а трохи довгеньке.
Квітка бузкова, низенька, дрібна,
як я зацвіту, то приходить весна.

Бузко́вий — світлий фіолетовий колір.

- Випишіть слова — на́зви ознак предмета за зразком.

Який?	напівкруглий	**що?**	листок
Яка?	?	**що?**	?
Яке?	?	**що?**	?

3 Запиши, уставляючи слова з довідки. Усно постав питання до слів — назв ознак предметів.

Гомінкі, веселі, кришталеві — це **?** .
Чисте, свіже, прозоре — це **?** .
Чудова, тепла, сонячна — це **?** .
Холодний, північний, пронизливий — це **?** .

Коли взимку буває така погода?

Довідка

Вітер, повітря, погода, струмочки.

Узимку і влітку, у пору осінню й весняну — найкращу у світі люби свою землю кохану!

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ПРИКМЕТНИКИ

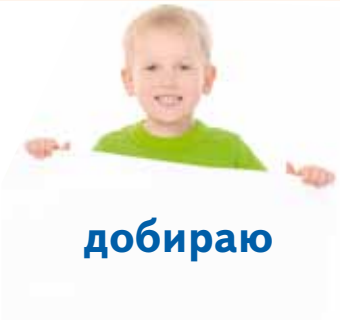

4 Прочитай вірш, добираючи з довідки слова — на́зви ознак предметів.

Чарівна і калинова
наша мова ? .
І така джерельно-чиста
наша мова ? .
І дзвенить щодня і в свято,
бо вона така ? .

Довідка
Промениста, веселкова, багата.

- Самостійно добери і запиши слова — на́зви ознак предмета.

Мова **(яка?)** рідна, ? , ? , ? , ? .

5 Доберіть і запишіть «кольорові» слова — на́зви ознак предметів за зразком. На які питання відповідають ці слова?

Сонце — ?, ?, ?, ?.

Небо — ?, ?, ?, ?.

Земля — ?, ?, ?, ?.

Море — блакитне, синє, бузкове, лазурове.

Пограйтесь у гру «Зима — літо»!

літо **тепле** ? ? ?

зима **холодна** ? ? ?

6 Порівняйте предмети за однією ознакою і вставте потрібні слова. Поставте усно питання до слів — назв ознак предметів.

За шириною	Дороги ?, а стежки́ ?.
За глибиною	Річка ?, а потічок ?.
За висотою	Дерево ?, а кущ ?.

- Запишіть за зразком одне речення (на вибір).

Дороги — широкі, а стежки — вузькі.

7 Поміркуйте, у які групи можна об'єднати слова — на́зви ознак цих предметів.

- Назвіть групи предметів, які можна об'єднати за такими ознаками.

За формою **За кольором** **За смако́м**

Хвилинка спілкування

— Ми із сестричкою вже прикрасили ялинку. Вона справжня лісова красуня. У кімнаті лісом пахне.
— А у нас штучна ялинка. Вона висока і струнка. А ще ми поставили у вазу соснову гілочку. І теж пахне хвоєю.
Продовжте розмову.

НАВЧАЮСЯ УТВОРЮВАТИ СПОЛУЧЕННЯ СЛІВ ІЗ ПРИКМЕТНИКАМИ

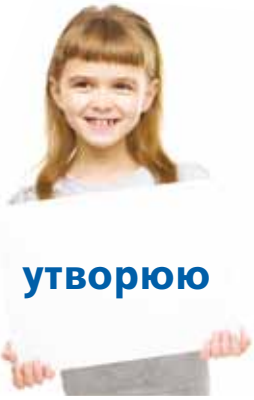

8 Прочитай уривок із вірша Лесі Лужецької, розкриваючи дужки.

А очі в мами — (добре, ніжна),
а голос — (чиста і дзвінка),
а руки — (теплий і надійний),
а погляд — (сонячні, ясні).

- Назви́ слова — ознаки предмета. На які питання вони відповідають?

Добери такі слова про тата.

9 Утвори від назв предметів слова — на́зви ознак предметів за зразком.

Тепло́	**теплий**	**тепла**	**тепле**	**теплі**
Радість	**?**	**?**	**?**	**?**
Щастя	**?**	**?**	**?**	**?**
Розум	**?**	**?**	**?**	**?**

10 Замініть виділені слова назвами ознак предмета за зразком.

Ваза з фарфо́ру — фарфо́рова ваза.

(яка?)
? ялинка

глечик із **глини**
кільце із **заліза**
шишки **сосни**
тканина із **шовку**

- Запишіть утворені сполучення. Підкресліть слова — на́зви ознак предметів.

11 Утвори сполучення слів і запиши за зразком. Назви́ питання, на які відповідають слова — на́зви ознак предметів.

зелений маркер — зелені маркери

жовта ручка
червоний олівець
синій фломастер

? ручки́
? олівці
? фломастери

12 Доповніть вірш про пташку словами — назвами ознак предметів із довідки. На які питання вони відповідають?

Пташка ?,
в неї ? щічки,
? лапки, ? шапка,
фартушок ?,
голосок ?.

Довідка

Тоненький, чорна, сірі, білі, невеличка, жовтенький.

- Випишіть утворені сполучення слів.

Дрібни́й — малий, некрупний; *дрібні гроші.*
Мілки́й — неглибокий; *мілке море.*

Пограйтесь у слова.

мілкий струмок

глибокий струмок

? тарілка — ? тарілка

? насіння — ? насіння

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ПРИКМЕТНИКИ В МОВЛЕННІ

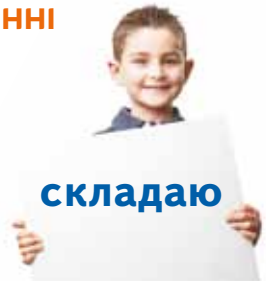

13 Прочитай текст, уставляючи слова — на́зви ознак предметів із довідки.

Прохолодою і свіжістю дихає ? світанок. Ще в поло́ні холоду ? земля. Та незабаром усміхнеться ? і ? сонечко. Його ? проміння розбудить усе навкруги. Прокинеться від сну ? природа.

Довідка

Рідна, лагідне, тепле, сонна, яскраве, весняний.

- Доповни текст самостійно складеним реченням зі словами — назвами ознак предметів.

14 Прочитайте текст.

На трухлявому стовбурі вмостився дятел. Як гарно він убраний! Голівка і спинка чорні, на потилиці червона пляма. А на чорних крилах птаха — білі плямочки і смужечки.

Усівся дятел прямо на стовбур. Зачепився за нього гострими кігтиками, обіперся на жорстки́й хвіст і давай стукати по стовбуру міцним дзьобом (*За Григорієм Скребицьким*).

- Дайте повні відповіді на запитання за змістом тексту і запишіть їх.

1. Який дятел?
2. Яка в нього голівка?
3. Яка спинка?
4. Які крила?
5. Який дзьоб?
6. Які кігтики?
7. Який хвіст?

15 Установіть відповідність між сполученнями слів в обох колонках. Запишіть пари сполучень слів.

красне слово	стисле слово
золоте слово	óбразне слово
крилате слово	майстерне слово
коротке слово	розумне слово

- Усно складіть речення зі сполученням слів **золоте слово.**

Перегляньте мультфільм «Микита Кожум'яка». Розкажіть про його героїв, використовуючи прикметники.

Портре́т — мальоване, фотографічне або словесне зображення обличчя людини.

16 Намалюй свій портрет словами. Добери слова — на́зви ознак предметів, які можна використати.

Обличчя **(яке?)**
Лоб **(який?)**
Брови **(які?)**
Очі **(які?)**
Ніс **(який?)**
Рот **(який?)**
Волосся **(яке?)**

Добери світлину — твій портрет.

- Склади і запиши невеликий текст «Мій портрет». Прочитай його у класі.

§ 14 СЛОВА — НАЗВИ ДІЙ ПРЕДМЕТІВ (ДІЄСЛОВА)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА — НАЗВИ ДІЙ ПРЕДМЕТІВ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

визначаю

що робить? **що робив?** **що зробить?**

! В українській мові є слова — на́зви дій предметів, які відповідають на питання **що робити? що робить? що роблять? що робив? що зробив? що буде робити? що зробить?**. Це **дієслова́**.

1 Вивчіть напам'ять уривок із вірша Лесі Лужецької і розкажіть одне́ о́дному.

Дієслово — слово діє:
ходить, робить, носить, сіє.
Слово плаче і радіє,
усміхається і мріє.

- Випишіть за абеткою слова — на́зви дій предметів. На яке питання вони відповідають?

2 Утвори і запиши прислів'я. Назви́ дієслова. Усно постав до них питання.

Що посієш,	зробиш на сміх.
Під лежачий камінь	те й пожнеш.
Робиш на́спіх —	вода не тече.

3 Доберіть потрібні слова — на́зви дій. Запишіть утворені сполучення слів за зразком.

косять косою

сокирою	косять
лопатою	о́рють
косою	жнуть
грабля́ми	пиляють
серпом	загрібають
ножицями	копають
плугом	рубають
пилкою	ріжуть

Ора́ти — обробляти землю плугом.
Жа́ти — стинати колоски серпом.

4 Прочитайте речення. Чим вони цікаві?

У моєї мами гарний **ніс.**
Став укрився льодом.
Я **шию** ляльці спідничку.

Тато **ніс** дітям подарунки.
Він уперше **став** на ковзани.
Я зав'язав **шию** шарфом.

- Поставте питання до виділених слів. Які з них називають дії, а які — предмети?
- Випишіть виділені слова разом із тими, з якими вони зв'язані в реченні.

гарний ніс — ніс подарунки

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого дієслова походить слово **подарунок.**

Я — дослідниця

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ

складаю

5 Прочитайте речення. Простежте, які різні дії означає слово **іде**.

Іде катер. Іде поїзд. Іде зима. Іде час. Іде концерт.

- Замініть у кожному реченні слово **іде** дієсловом, близьким за значенням. Скористайтеся довідкою. Запишіть речення за зразком.

Іде катер.
Пливе катер.

? **годинник**

Довідка

Відбувається, їде, минає, пливе, настає.

6 Розглянь малюнки. Напиши, хто як пересувається, використавши дієслова з довідки.

На які питання відповідають дієслова?

Довідка

Повзає, літає, плаває, стрибає, бігає.

Хвилинка спілкування

— Як ти думаєш, як правильно сказати: **собака прибіг** чи **собака прибігла**?
— Я думаю, що можна вживати обидва речення.
— Давай перевіримо за словником.
Продовжте розмову.

7 Прочитайте виразно вірш. Поясніть, кому дякують люди.

Що роблять будівельники?
Що роблять хлібороби?
Що роблять учителі?
Що роблять ковалі?
Що роблять письменники?

Тим, що в поле йдуть орати,
що плуги міцні кують,
що будують теплі хати,
пишуть книги нам читати,
зі шкіл науку надають, —
шана й дяка їм велика
од людей на вічні віки.

Борис Грінче́нко

Кова́ль — майстер, який куванням обробляє метал, виготовляє металеві предмети.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **будівельник**.

Я — дослідниця

Переглянь картини українських художників. Розкажи, як на них зображено природу перед грозою.

8 Уяви себе письменником (письменницею). Прочитай текст, добираючи з дужок дієслово, яке найточніше виражає думку.

(Пролетіла, пройшла, минула) гроза. Вода вже відшуміла, а подих її ще чути. Десь удалині час від часу то (засвітиться, блисне), то (загримить, загуркоче). (Засвітило, виглянуло) яскраве сонечко. Воно дбайливо (вкрило, огорнуло) землю своїм теплом.

- Поцікався, які дієслова дібрали інші учні (учениці).

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ДІЄСЛОВА В МОВЛЕННІ

доповнюю складаю

9 Прочитай. Випиши дієслова за абеткою.

Щоб дізнатися нове́ про навколишній світ, можна: розглядати, слухати, читати, спостерігати, вимірювати, експериментувати, тобто збирати відо́мості про довкілля. А потім порівнювати, обмірковувати і робити висновки.

- Поцікався, у якій послідовності записав дієслова твій однокласник (твоя однокласниця).

10 Розкажи, як ти пізнає́ш світ. Доповни речення.

Я читаю ? .
Я слухаю ? .
Я спостерігаю ? .
Я експериментую ? .

- Склади і запиши три речення про справи, які тобі найбільше подобаються. Уживай дібрані дієслова.

Що ти любиш робити?

Де з охотою працюють, там усе встигають.

На дерево дивись, як родить, а на людину — як робить.

11 Пригадайте назви днів тижня. Послідовно запишіть їх.

У середу я планую ? .
Для цього мені потрібно ? .
Я маю зробити ? .

- Розкажіть, як ви плануєте свій день (один із днів тижня на вибір). Що ви в цей день будете робити? Наведіть приклад такого плану за зразком.

План — заздалегідь визначена програма дій на певний час.

12 Поміркуй і поясни, чому так важливо планувати свій час. Як планувати свій день так, щоб успішно навчатися, цікаво відпочивати і досягати поставлених цілей? Чи є в тебе щоденник для планування?

Планування — ключ до успіху в житті.

Хвилинка спілкування

— Цікаво, від якого слова утворилася назва **щоденник**?
— Думаю, від **що** і **день**. Що ти плануєш собі на цей день.
— А може, від **щодня**? Щоденник, бо я його беру із собою щодня.
Продовжте розмову.

щодня́ — ? букв, ? звуків, ? складів

13 Прочитай текст. Назви́ дієслова. На які питання вони відповідають?

Театр — одне з найкращих місць для відпочинку. Найбільше дітям подобаються лялькові театри. Театр ляльо́к — це театр, у якому діють ляльки́, ними рухають актори. Обов'язково відвідайте ляльковий театр, щоб отримати задоволення від спілкування з мистецтвом.

Акто́ри — виконавці ролей у театральних виставах.

Переглянь відео про Київський академічний театр ляльок. Якщо буде змога, відвідай цей театр із батьками або з класом.

14 Розкажи про театр, який ти залюбки́ відвідуєш зі своїми батьками. Які дитячі вистави ти дивився (дивилася)? Порадь переглянути їх своїм однокласникам (однокласницям).

15 Складіть зі слів кожного рядка речення так, щоб утворилася розмова. Розіграйте її.

1. Тобі, я, неділю, у, телефонував(ла). Ти, був(ла), де?
2. У, театр, батьками, я, ходив(ла), з.
3. Який, ходили, у, театр, ви?
4. Відвідали, Івана, ми, імені, театр, Франка.
5. Виставу, а, яку, дивилися, ви?
6. Дивилися, «Котигорошко», казку, ми.
7. Вам, гра, чи, акторів, сподобалася?

8. Так, навіть, подарував (подарувала), я, квіти, акторці.
9. Варто, виставу, подивитися, мені, і?
10. Цю, обов'язково, виставу, подивитися, варто.
11. За, дякую, пораду.

16 Прочитайте вітальну листівку. Складіть і запишіть вітання своїм друзям до Нового́ року за цим зразком. Використовуйте слова — на́зви дій (дієслова).

- Озвучте свої вітання для класу.

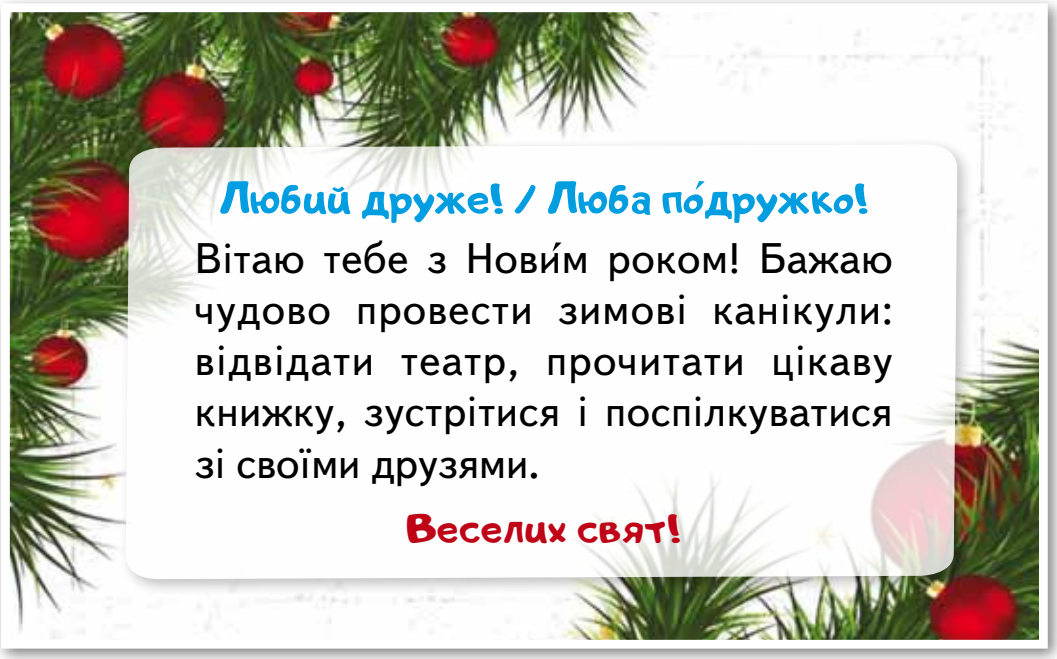

Хвилинка спілкування

— Я так чекаю початку зимових канікул! Ми поїдемо в Карпати. Будемо там святкувати, співати колядок, кататися на лижах, сноубо́рдах.
— А я планую на канікулах побувати на виставах у трьох театрах разом із сестричкою і братиком.
Продовжте розмову.

§ 15 СЛОВА — НАЗВИ ЧИСЕЛ (ЧИСЛІВНИКИ)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ ЧИСЛА

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

скільки? **котри́й?** **розрізняю**

В українській мові є слова — на́зви чисел (кількості предметів), які відповідають на питання **скільки?**. Це **числі́вники**.

1 Вивчи лічилку напам'ять. Розкажи у класі.

Число числівник називає,
і кожен з нас це добре знає.
Один, два, три, чотири, п'ять —
учімось, друзі, рахувать!

- Випиши слова — на́зви чисел. На яке питання вони відповідають?

п'ять
? звуків, ? букв,
? складів

2 Дайте відповіді на запитання.

1. Скільки є голосних звуків в українській мові?
2. Скільки є букв на позначення голосних звуків в українській мові?
3. Скільки всього літер в українській абетці?

- Запишіть числівники словами. Що вони називають? На яке питання відповідають?

Числівники можуть називати і порядок предметів під час лічби. Тоді вони відповідають на питання **котри́й?**: **перший, другий.**

3 Прочитай і запиши прислів'я, об'єднавши за змістом сполучення слів у колонках.

Яка перша буква в абетці?

Сім разів відміряй,	аніж сім разів почути.
Краще один раз побачити,	там хата не метена.
Де сім господинь,	а один раз відріж.

- Назви́ числівник, який повторюється у прислів'ях. На яке питання він відповідає?

Про кого так говорять?

У нього сім ? на тиждень.

4 Уставте на́зви чисел **1**, **2**, **3**, щоб утворилися слова.

ві ? на **г ? а** **? буна** **пі ? л** **с ? бок** **ві ? ло**

- Запишіть утворені слова. Підкресліть числівники у складі цих слів.
- Прочитайте утворені слова для всього класу.

Хвилинка спілкування

— Як правильно сказати: **10** — це цифра чи число?
— Я думаю, що **10** — це число.
— Правильно, а чому ти так вважаєш? Продовжте розмову.

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ЧИСЛІВНИКИ

добираю

5 Прочитай скоромовку. Полічи, скільки було птахів.

Заварила чайка чаю,
запросила вісім чайок:
«Прилітайте на чайок!»
Полічи-но всіх чайок!

- Запиши словами числа **від 9 до 15.** Що називають записані числівники? На яке питання вони відповідають?

Хто швидше?

6 Прочитайте. Назвіть числівники.

Австрійський композитор Вольфга́нг Амаде́й Мо́царт почав писати музичні твори у п'ять років, а в шість уже став відомим музикантом.

У дев'ять років Леся Українка написала свій перший вірш «Надія», а в чотирна́дцять — підручник з історії для братів та сестер.

- Складіть і запишіть два речення, використовуючи числівники, які відповідають на питання **скільки?**

Кожна дитина талановита!
Що ти розкажеш про себе?

7 Пригадайте назви зимових та весняних місяців і кількість днів у них. Запишіть за зразком. За потреби звертайтеся до календаря.

Чим особливий місяць **лютий**?

Серпень (тридцять один день).

8 Доповни ряд.

1 дес., 2 дес., **?** 10 дес.

- Запиши числівники словами. На яке питання вони відповідають?
- Склади і запиши речення з числівником **100.**

Пограйтесь у гру «Відгадайте слова».

100рона **100ляр** **100рінка**

100янка **мі100**

Шукаймо такі слова! Хто більше?

століття

тісто

НАВЧАЮСЬ УТВОРЮВАТИ СПОЛУЧЕННЯ СЛІВ ІЗ ЧИСЛІВНИКАМИ

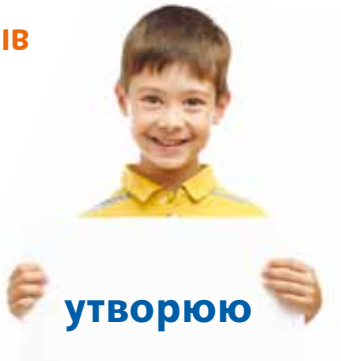

9 Розв'яжіть віршовані задачі.

1. Білка моркву посадила,
   аж сімнадцять уродило.
   П'ять зайців по три зірвали.
   Скільки білочці зосталось?

2. Два зелених огірочки заховались під листочком.
   Шість на сонечку лежали і хутенько підростали.
   Вісім жовтих лежебоки вигрівали жовті боки.
   Скільки ж всіх було на грядці?
   Полічи всіх по порядку.

- Утворіть і запишіть сполучення слів із числівниками.

? морквини
? огірків

10 Відгадай загадку. Назви і запиши слова-відгадки, утворивши сполучення слів із числівниками.

Стоїть дуб,
на ньому дванадцять гілок,
на кожній гілці — по чотири гілочки,
а на них — по сім жолудів.

дванадцять ?
чотири ?
сім ?

- Склади подібну загадку. Запропонуй її відгадати у класі.

11 Запиши числівники **50, 60, 70, 80** за зразком. Постав наголос у словах.

- Усно поєднай ці числівники з дібраними словами — назвами предметів за зразком.

п'ятдесят днів — п'ятдесяти́ днів

над цять п’ят

цять над шіст

о цять над ди

тир чо цять над

Пограйтесь у гру «Відгадай слова».

п’ятнадцять

Вимовляй
[ш’існáц'ц'ат']

Пиши
шістнадцять

Правильно наголошуй числівники: **одинáдцять, чотирнáдцять.**

12 Усно утвори сполучення слів із числівниками і назвами одиниць довжини.

? см **? км** **? м**

13 Склади математичний приклад.

? + ? = 27

- Прочитай його вголос різними способами.

14 Визначте час за зразком.

Котрá година?

9 год. 45 хв.
дев’ять годин сорок п’ять хвилин
дев’ята година сорок п’ять хвилин
за п’ятнадцять хвилин десята
за чверть десята

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ЧИСЛІВНИКИ В МОВЛЕННІ

доповнюю складаю

15 Зазнач дату свого народження за зразком. Запиши речення, використовуючи числівники. Записуй числівники словами.

15.11.2012 — п'ятнадцяте листопáда дві тисячі дванадцятого року.

Я народився (народилася) ... **(число)** ... **(місяць)** ... **(рік)**.

Дáта — календарний час будь-якої події (день, місяць, рік).

16 Уявіть себе в майбутньому — через кілька років. Розкажіть про себе, доповнюючи подану розповідь. Назвіть числівники, які ви використали.

Через один рік мені виповниться **?** років, і я ... .
Через два роки мені буде **?** років, і я ... .
Через три роки, коли мені стане **?** років, я ... .
Через чотири роки я відсвяткую свій **?** день народження, і ... .
Через п'ять років я запрошу вас на свій **?** день народження, і ... .

17 Розгляньте малюнок і прочитайте.

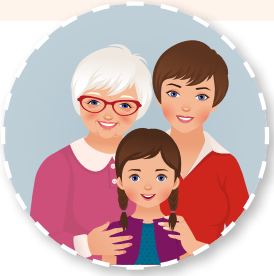

Одна бабуся,
дві матері,
дві дочки та внучка.

- Полічіть і скажіть, скільки було людей. Назвіть числівники, використані в задачі. На яке питання вони відповідають?
- Складіть подібну задачу. Запропонуйте розв'язати її у класі.

18 Відгадай загадки.

1. Два брати через дорогу живуть і ніколи в гості один до одного не ходять. 2. Два скельця, три дужки — на ніс і за вушка. 3. Два кінці, два кільця, а посередині цвях.

Що спільного у словах **окуляри** і **ножиці**?

- Назви́ числівник, який повторюється у загадках. На яке питання він відповідає?
- Склади і запиши свою загадку, використовуючи числівник **два**.

19 Прочитай вірш-загадку Дмитра Білоуса. Назви́ два відгадані слова. Поясни, що вони називають.

Летіла пташка на морозі
над хатами зимовим днем.
Згубила літеру в дорозі
і стала числом із нулем.

Потренуйтеся швидко промовляти скоромовку.

- Склади і запиши речення з відгаданим словом — назвою числа.

Сорока сорок сорочок на сорок сороченят одягала.

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ІМЕННИКИ, ПРИКМЕТНИКИ, ДІЄСЛОВА І ЧИСЛІВНИКИ В МОВЛЕННІ

Послухайте пісню на слова Вадима Крищенка у виконанні Марічки Яремчук.

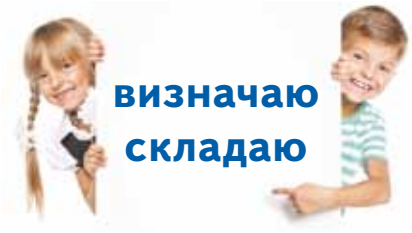

20 Прочитай уривок із пісні Вадима Крищенка. Назви́ членів своєї сім'ї.

Родина, родина — від батька до сина,
від матері доні **добро** передам.
Родина, родина — це вся **Україна**
з глибоким корінням, з високим гіллям.

- Доведи, що виділені слова є іменниками.
- Добери до іменника **родина** близьке за значенням слово. Склади і запиши з ним речення.

21 Відгадайте загадки.

1. Улітку — лагідний, узимку — холодний, восени — пронизливий, весною — теплий. 2. Узимку — чорний, навесні та влітку — зелений, а восени — жовтий.

- Назвіть прикметники, використані в загадках. Поясніть свою відповідь.
- Складіть загадки, відгадками яких будуть слова **сонце** і **зірка**. Озвучте свої загадки у класі.

22 Поєднай частини прислів'їв. Запиши з пам'яті одне прислів'я.

Ліпше переконувати словами,	а може й ранити.
Умій сказати,	аніж кулаками.
Слово може врятувати,	умій і змо́вчати.

- Назви́ дієслова, використані в цьому прислів'ї.

23 Прочитай вірш Лесі Лужецької. Поясни, як називаються виділені слова. Що вони означають? На які питання відповідають?

Одна на світі **Батьківщина**,
і матір теж одна-єдина.
Над нами сонечко одне
проміння **шле** нам **золоте**.

- Добери і запиши іменники за зразком. Орієнтуйся на числівник.

Один батько	?	?	?
Одна мама	?	?	?
Одне сонце	?	?	?

- Поцікався, які іменники дібрали твої однокласники (однокласниці).

24 Переставте рядки так, щоб прочитати вірш Леоніда Полтави.

Там, де море є глибоке,
там є наша Батьківщина — Україна.
де заквітчані Карпати,
що очима не обняти, —
де степи такі широкі,

Шукайте підказки на світлинах.

- Доберіть і допишіть прикметники.

Море **(яке?)** глибоке, ?, ?, ? .

НАВЧАЮСЯ РОЗРІЗНЯТИ СЛОВА ЗА ЗНАЧЕННЯМ ТА ПИТАННЯМИ

визначаю змінюю

25 Прочитай уривок із вірша Лесі Лужецької.

Дієслово — слово діє:
народилось і зоріє,
розвивається і квітне,
слово любе, слово рідне!

- Випиши з вірша слова: **один** іменник, **два** прикметники, **три** дієслова.
- Поясни, що називають виписані слова. На які питання вони відповідають?

26 Виразно прочитай вірш Леоніда Полтави.

Там, де сонечко іскриться,
де весняний вітер віє,
де на горах є столиця —
наш великий, славний Київ,
там є наша Батьківщина — **Україна**.

- Випиши з вірша іменники за абеткою. Поясни їхнє написання.
- Усно склади речення з виділеним словом.

27 Розв'яжіть задачу. Поясніть, що називають виділені слова. На які питання вони відповідають?

Дев'ятнадцять учениць
налічив у класі Гриць.
Двадцять учнів ще прийшло.
Скільки в класі всіх було?

19 + 20 = ?

- Складіть задачу про свій клас. Запишіть її. Прочитайте своїм однокласникам (однокласницям).

28 Змініть подані слова за зразком і запишіть.

навчати — навчання

читати
міркувати
додавати
малювати
бажати
уміти

Розкажи про свої успіхи в навчанні.

- Поясніть, що називають записані слова. На які питання вони відповідають? Усно складіть речення з однією парою слів (на вибір).

29 Заміни сполучення слів за зразком і запиши.

Книжка з бібліотеки — ?
Шафа для книжок — ?
Вистава в театрі — ?
Гра на комп'ютері — ?

розмова по телефону — телефонна розмова

- Запиши утворені сполучення слів. Поясни, що називають записані слова. На які питання вони відповідають?

Хвилинка спілкування

— Підкажи, будь ласка, як правильно записати: **100 гривен** чи **100 гривень**?
— Я знаю, що слово **гривня** змінюється як слово **вишня**. Слід писати ? .
Продовжте розмову.

§ 16 СЛУЖБОВІ СЛОВА

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ В РЕЧЕННІ СЛУЖБОВІ СЛОВА І ПИСАТИ ЇХ ОКРЕМО ВІД ІНШИХ СЛІВ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

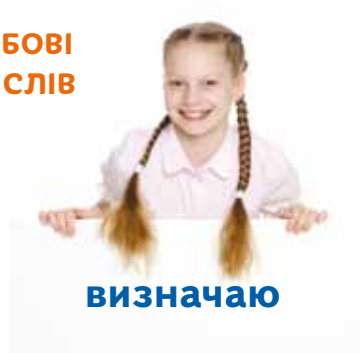

В українській мові є слова, до яких **не можна поставити питання**. Це **службо́ві слова**: **у(в), на, за, під, перед; і, а, але; не, б(би)**.

1 Прочитай речення. Знайди слово, до якого не можна поставити питання.

Білочка любить горіхи та гриби.

А чи можна обійтися без цього слова?

?

2 Прочитайте текст.

У лісі тиша — повна, урочи́ста. Лише зрідка трісне від морозу дерево. Ліс оша́тний і світлий. Ніби жде чогось, до чогось прислухається... (*За Олесем Гончаром*).

- Випишіть із тексту службові слова разом зі словами, з якими вони зв'язані.

Оша́тний — святково вбраний.

Як дбаєш, так і маєш.
Як хто робить, так тому й родить.

3 Прочитай вірш Михайла Стельмаха.

У бобра добра багато:
і надворі, і в оборі,
і в коморі, і у хаті.
Бо охоче дні і ночі
він робив:
він і сіяв, він і віяв,
і косив, і молотив.

Чому в бобра багато добра?

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **службо́ві** (слова).

Я — дослідниця

- Назви́ службове слово, яке повторюється у вірші. Поясни його написання з іншими словами.

Обо́ра — відгороджена частина подвір'я із приміщеннями для худоби.

4 Прочитай вірш Олега Орача «Хто де живе».

Мудрий лис живе у норах,
тигр — у джунглях,
барс — у горах,
о́лень — в тундрі та лісах.
Люди селяться в містах
і в зелених селах,
і живуть вони ось так —
у людських оселях.

- Випиши службові слова разом зі словами, із якими вони зв'язані.
- Поясни написання службових слів з іншими словами в реченні.

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ СЛУЖБОВІ СЛОВА В МОВЛЕННІ

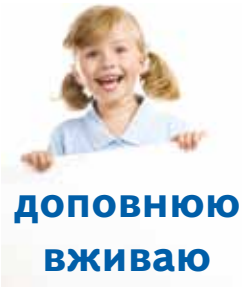

5 Прочитайте вірш Лесі Лужецької, доповнюючи його службовими словами з довідки. Послухайте, як це завдання виконали учні з інших груп.

Вчімося, друзі, слово любити,
слово ? слова — ? думка сповита.
Люди ? думки — птиці безкрилі,
? думкою люди мудрі й щасливі.

Довідка

і, до, без, із.

6 Прочитайте текст, змінюючи слова в дужках. Дайте відповідь на запитання.

Для чого вживають службові слова в мовленні?

Кого побачили діти в лісі? Дятел шукав у (кора) комах. Сорока перелітала з (гілка) на (гілка). Ворона кружляла над (дерева). Під (кущик) шурхотів їжак. На (галявина) вийшов óлень.

- Запишіть текст. Підкресліть службові слова в реченнях. Поясніть написання їх з іншими словами.

7 Прочитайте слова. Визначте слова — нáзви предметів, дій, чисел. У кожну групу слів додайте службові слова, щоб утворити речення.

Дерева, білка, пеньок, стрибнула.
Лапках, тваринки, два, горішки.
Пеньку, поснідала, білочка.

- Складіть і запишіть речення. Підкресліть службові слова, які ви додали.

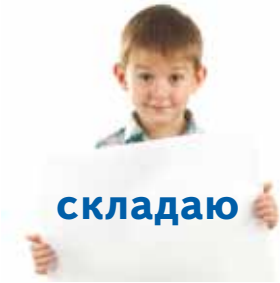

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ІМЕННИКИ, ПРИКМЕТНИКИ, ДІЄСЛОВА, ЧИСЛІВНИКИ І СЛУЖБОВІ СЛОВА В МОВЛЕННІ

8 Прочитайте текст. Назвіть іменники, використані в реченнях.

радíє
? букв, ? звуків,
? складів

На галявині великий дуб. Біля нього пригнулася берізка. Дуб захищає берізку від вітру. Він великий і сильний. Берізка тріпоче гілочками і радіє (*За Михайлом Коцюбинським*).

- Складіть і запишіть речення про **дуб** і **берізку**. Прочитайте складене речення для всього класу.

9 Прочитайте речення, доповнюючи їх службовими словами. Дайте відповідь на запитання, яке міститься в першому реченні.

Ви бували ? сосновому лісі? Згадайте, яке виникає враження, коли піднімаєш голову догори і дивишся ? небо! Високі сосни ніби тягнуться ? сонця. Відчуваєш себе ? лісі дрібною комашкою!

- Складіть і запишіть речення про **сосновий ліс**. Прочитайте одне óдному складені речення.

10 Прочитайте і відгадайте загадки. Назвіть відгадані іменники.

1. Стоїть красуня біля річки,
розплела свої косички.
Та й у воду опустила,
ще й човна ними накрила.

2. Довга-довга і худенька,
знизу ширша, вверх гостренька.
Тягне вгору руки-віти.
Що це? Відгадайте, діти!

- Складіть загадки про **вербу** і **тополю**, використовуючи слова — на́зви ознак цих дерев.

11 Прочитайте чистомовки. Потренуйтеся правильно промовляти їх.

На поли́ці в коробі́ці півкорова́ю і паляни́ця.
На столі стоїть сільни́ця, у сільни́ці — сіль.

- Назвіть службові слова. Поясніть свою думку.
- Запишіть із пам'яті одну з чистомовок. Поясніть написання службових слів з іншими словами в реченні.

Пограйтесь у гру «Вилучте «зайве» слово».

зимовий весняний весна радісний	працювати старанний старатися писати	небо хмара сніг зимувати

Хвилинка спілкування

— А ти знаєш, що означає слово **сонечко** в українській мові?
— Так, це небесне світило, що випромінює світло і тепло.
— Ні, це ти кажеш про **сонце**, а слово **сонечко** має значення **?** .
Продовжте розмову.

РЕЧЕННЯ

У розділі ти будеш вивчати:

РОЗПОВІДНІ РЕЧЕННЯ	Другокласники старанно вивчають українську мову.
ПИТАЛЬНІ РЕЧЕННЯ	Діти, ви вивчаєте іноземні мови?
СПОНУКАЛЬНІ РЕЧЕННЯ	Любіть свою Вітчизну, школярі!

Дізнаєшся про:

РІЗНІ ЗА ІНТОНАЦІЄЮ РЕЧЕННЯ

Будьте обережні на дорозі!

Дотримуйтеся правил дорожнього руху.

§ 17 РЕЧЕННЯ

НАВЧАЮСЯ РОЗПІЗНАВАТИ РЕЧЕННЯ ЗА ЙОГО ОСНОВНИМИ ОЗНАКАМИ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

розпізнаю
складаю

Ре́чення виражає закінчену думку.
Слова в реченні зв'язані між собою за змістом.

1 Прочитай текст. Кінець кожного речення позначай **зниженням голосу** і **паузою.** Полічи кількість речень.

Щодня ти ходиш до школи. У школі тебе навчають учителі. Вони хочуть, щоб діти вчилися з цікавістю. Твій обов'язок — добре вчитися.

- Запиши друге речення. Поясни думку, висловлену в цьому реченні.

2 Поєднайте в речення сполучення слів обох колонок. Запишіть утворені речення.

На уроці математики	у зошит умову задачі.
Учні записали	способи читання прикладів.
Учителька пояснювала	учні розв'язували приклади.

Обов'язково став у кінці кожного речення розділовий знак **(крапку, знак питання, знак оклику)**.

3 Переставте рядки так, щоб прочитати уривок із вірша Максима Рильського. Прочитайте його для класу.

І у полі, і в ліску
мов **дівчата-балеринки.**
закружляли у танку
ці **білесенькі сніжинки,**

На якому уроці читають вірші?

- Складіть і запишіть речення, використовуючи виділені сполучення слів.

4 Прочитайте слова кожної групи.

1. Жовтий, люди, сонячним, колір, називають.
2. Зелений, кольором, люди, вважають, колір, життя.
3. Оранжевий, гарного, надає, колір, людині, настрою.

На якому уроці вивчають кольори?

- Зі слів кожної групи складіть і запишіть речення.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова утворилося слово **помара́нчевий** (колір).

Я — дослідниця

ора́нжевий

помара́нчевий

жовтогаря́чий

§ 18 ВИДИ РЕЧЕНЬ ЗА МЕТОЮ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ВІДТВОРЮВАТИ ІНТОНАЦІЮ РОЗПОВІДНИХ РЕЧЕНЬ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

Речення, у якому про щось розповідається або повідомляється, називається **розповідни́м.**
У кінці розповідного речення ставиться **крапка (.).**

1 Прочитай вірш Лесі Лужецької і вивчи його напам'ять.

Цвітуть сади. Шумлять гаї.
Ці речення розповідні́.
Розкажуть щось тобі й мені,
і крапку ставимо в кінці.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова утворилося слово **розповідне́** (речення).

Я — дослідниця

- Випиши розповідні речення. Поясни, чому виписані речення є розповідними.

2 Прочитай. Поміркуй, що спільного в цих двох уривках із віршів.

Виглянув місяць із сивих туманів.
Вечір в кожусі бреде по снігу.

Расул Гамзатов

Сяють зорі ввечері.
Ліс під снігом спить.

Марія Пригара

- Полічи, зі скількох розповідних речень складається кожний з уривків. Правильно інтонуй кожне розповідне речення.
- Запиши з пам'яті одне з розповідних речень (на вибір).

3 Прочитайте і відгадайте загадки.

1. Ходить, блудить, мандрує, мости з льоду будує.
2. Узимку, як дерева голі, він лежить, біліє в полі. А як сонце припече, він заплаче і втече.

- Складіть і запишіть розповідні речення зі словами-відгадками. Навчайтеся правильно інтонувати розповідні речення.

4 Прочитайте речення, уставляючи пропущені слова.

Поглянь, на вікні па́морозь. Уся **?** розмальо́вана білими візерунками. Це **?** так її прикрасив. Ніби майстерний **?** намалював чудові картини природи.

Довідка

Художник, мороз, шибка.

Чому ці речення є розповідними?

- Доповніть текст двома розповідними реченнями. Запишіть складені речення.

Па́морозь — лід, що утворюється від водяної пари на охолоджених предметах; іній.

5 Прочитайте текст. Складіть і запишіть три розповідні речення про **зимовий ліс**.

Я заходжу в зимову лісову казку. Стоять непору́шні ялини, укриті білим снігом. Могутні дуби у святкових пухнастих шапка́х. А з-під них визирають кучері торі́шнього листя. То тут, то там біленькі стрункі берізки. І червоніють ягоди горобини (*За Галиною Демченко*).

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ВІДТВОРЮВАТИ ІНТОНАЦІЮ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

інтоную

Речення, у якому про щось запитується, називається **пита́льним.** У кінці питального речення ставиться **знак питання (?).**

6 Прочитай і вивчи напам'ять вірш Лесі Лужецької.

Куди ідеш?
Ким хочеш стати?
Пита́льні мусять запитати.
І ти пізна́єш їх умить:
питальний знак в кінці стоїть.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова утворилося слово **пита́льне** (речення).

Я — дослідниця

- Випиши питальні речення. Поясни, чому виписані речення є питальними.

7 Розподіліть ролі і прочитайте розмову бібліотекаря (бібліотекарки) із читачем (читачкою).

— Яку книжку ти прочитав (прочитала)?

— «Про дівчинку Наталочку і сріблясту рибку».

— Хто написав цю казку?

— Микола Трублаїні.

— Що тобі найбільше сподобалося в казці?

— Мені сподобалось, як дівчинка Наталочка врятувала сріблясту рибку.

- Продовжте розмову.
- Випишіть із розмови питальні речення. Поясніть, чому ці речення є питальними. Навчіться правильно інтонувати їх.

Якщо хочеш бути розумним, то навчися ввічливо запитувати та спокійно відповідати.

Пограйтесь у гру «Поставте запита́ння до відповіді».

Учора школярі **проводили** свято казок?

Так, **проводили.**

Так, учора.

Так, свято казок.

Так, школярі.

Мудрі запита́ння — для розуму змагання.

8 Прочитайте прислів'я. Сформулюйте запитання до виділених слів за зразком.

Яким словом і камінь розтопиш?

Лагідним словом і камінь розтопиш.

Мудре слово — добрий друг у біді.

Ласкаве слово — ключ до серця.

Гостре словечко коле сердечко.

Що означають прислів'я?

- Запишіть складені питальні речення і прочитайте їх виразно.
- Розпитайте одне́ о́дного, які добрі слова ви говорите про своїх рідних, друзів.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ВІДТВОРЮВАТИ ІНТОНАЦІЮ СПОНУКАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

інтоную

У реченнях можуть висловлюватися різні **спонука́ння:** прохання, запрошення, за́клик, порада, заборона, застере́ження, наказ тощо. Речення, у якому є спонукання, називається **спонука́льним.** У кінці спонукального речення ставиться **крапка (.)** або **знак оклику (!)**.

9 Прочитай і вивчи напам'ять вірш Лесі Лужецької.

Слухняним будь.
Люби свій край!
Батькам завжди допомагай.
Це — спонука́льні. Тут для нас до дії заклик чи наказ.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова утворилося слово **спонука́льне** (речення).

Я — дослідниця

- Випиши спонукальні речення. Поясни, чому вони є спонукальними.

10 Прочитай речення. Які спонукання висловлені в кожному з них? Запиши речення, у якому звучить заклик.

1. Дорогі друзі, будь ласка, приходьте на наше свято. 2. Любіть книжку всією душею! 3. Не сиди довго за комп'ютером. 4. Частіше відпочивай на свіжому повітрі.

Довідка

Порада, запрошення, заклик.

А що ти порадиш своїм одно́літкам?

11 Прочитайте прислів'я і запам'ятайте їх, щоб доречно використовувати у своєму мовленні.

1. Добрі справи — від добрих людей. 2. Усе добре переймай, а зла уникай. 3. Хто людям добра бажає, той і сам його має. 4. Щоб тобі робили добро, роби добро іншим. 5. Живи так, щоб тобі було добре, а іншим ще краще.

добрі люди — добрі справи

- Назвіть спонукальні речення. Правильно інтонуйте їх.
- Складіть і запишіть спонукальне речення, використовуючи слова **добрі, роби, живи, справи.**

Людина починається з добра.

12 Зміни розповідні речення на спонукальні і запиши за зразком. Прочитай утворені речення.

Діти поливали квіти. — Діти, полийте, будь ласка, квіти.

Діти намалювали листівки.
Дідусь купив мені книжку.
Бабуся навчила мене плавати.

Про кого йдеться в кожному реченні?

Звертай увагу на слова ввічливості та розділові знаки.

Хвилинка спілкування

— Я з батьками допомагаю тваринам із притýлку. Їх покинули господарі.
— Нáщо ти хвалишся? Добрі справи роби мовчки!
Продовжте розмову.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РОЗПОВІДНІ, ПИТАЛЬНІ І СПОНУКАЛЬНІ РЕЧЕННЯ

складаю

13 Прочитайте виразно вірш Наталі Забіли.

— Чом це, мамо, пташенята
до вікна летять щомить?
Це вони до мене в хату,
мабуть, хочуть залетіть?
Відчини віконце, мамо!
Хай вони сюди летять!
Я дивитимусь. Руками
я не буду їх займать!

пернаті друзі

- Назвіть спочатку **розповідні** речення, потім — **питальні**. Визначте **спонукальні** речення. Поясніть, як ви їх розрізняєте.
- Складіть і запишіть спонукальне речення про пташок, використовуючи сполучення слів **пернаті друзі**.

Перна́тий — укритий пір'ям (про птахів).

З чого можна зробити годівничку для пташок? У цьому вам допоможе відео.

14 Прочитайте в особах вірш Катерини Перелісної «Біля годівниці».

— Горобчику, горобчику,
чому ти сумний?
— Бо холодно мені.
— Горобчику, горобчику,
чому так дрібно скачеш?
— Щоб лапки зігріти.

- Назвіть питальні речення. Вимовляйте з більшою силою голосу виділені слова. Дайте повні відповіді на запитання.

- Складіть і запишіть розповідне речення про допомогу пташкам узимку.

15 Прочитай речення.

Учора діти принесли маленького їжачка в живий куточок.

- Прочитай запитання. Підвищуй голос, коли вимовляєш виділене слово. Усно дай повну відповідь на кожне запитання.

Хто приніс їжачка в живий куточок?
Кого принесли діти в живий куточок?
Куди діти принесли їжачка?
Коли ... ?
Якого ... ?

- Допиши два питальні речення. Прочитай їх уголос для класу.

Хвилинка спілкування

— Як ти думаєш, де краще жити їжачку: у лісі чи в живому куточку?
— Я думаю, що в живому куточку, тому що ? .
— А я вважаю, що їжачкові краще в лісі, бо ? .
Продовжте розмову.

16 У цієї загадки дві відгадки. Допишіть два варіанти продовження загадки, використовуючи розповідні, питальні або спонукальні речення.

Ой, яка ж вона гарненька,
пишнохвоста і руденька.

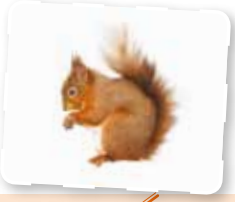

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ВІДТВОРЮВАТИ ІНТОНАЦІЮ РЕЧЕНЬ

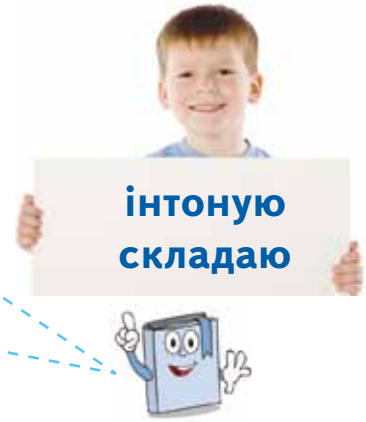

Часто **розповідні** речення вимовляються з особливим почуттям: із захопленням, радістю. У кінці таких розповідних речень ставиться **знак оклику (!)**.

17 Прочитай і вивчи напам'ять вірш Лесі Лужецької.

Як гарно тут! Як любо жить!
В кінці знак оклику стоїть.
Окли́чні речення оці —
виразні, гарні і дзвінкі!

Чому такі речення є розповідними окличними?

- Випиши виділені речення. Вимов їх з особливим захопленням.

Учімося, діти, українське слово любити!

18 Прочитайте вірш Павла Тичини, передаючи голосом захоплення красою мови. Поясніть, що означає виділене сполучення слів.

Хай **розквітне веселково**,
у невиданій красі,
наша мова калинова,
наше сонце у росі!

Суханова Аліна, 9 років

- Складіть розповідне окличне речення зі сполученням слів **наша мова калинова**. Запишіть його. Поясніть розділовий знак у кінці речення.

Питальні речення також можуть вимовлятися з особливим почуттям. У кінці таких питальних речень ставляться два розділові знаки: **знак питання** і **знак оклику (?!)**.

19 Прочитайте вірш Олега Орача «Вогонь та вода» в особах. Поясніть значення виділених слів.

Вогонь із Водою хотів подружити.
Питає: — Чого б нам у дружбі не жити?!
Ну, справді, Водичко, хіба ми не **пара**?
Та раптом з водички — сама тільки **пара**...
— Водо, Водичко, куди ж ти поділась?!
Більше Водичка з Вогнем не водилась.

пара ?

пара ?

- Назвіть питальні речення. Які з них треба вимовляти з особливим почуттям?
- Складіть казку «Як Сонце і Крига хотіли подружитися».

Часто **спонукальні** речення вимовляються з особливим почуттям: із захопленням, радістю. У кінці таких спонукальних речень ставиться **знак оклику (!)**.

Розіграйте сценку «На уроці фізкультури».

Стояти струнко!

У шеренгу шикуйсь!

Кроком руш!

Рівняйсь!

20 Запиши команди в належній послідовності. Назви́ спонукальні речення. Правильно інтонуй їх.

21 Складіть казку про розділові знаки. Які речення ви вживатимете? Розкажіть свою казку для класу.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РІЗНІ ЗА ІНТОНАЦІЄЮ РЕЧЕННЯ

22 Прочитай речення. Назви́ різні за інтонацією речення.

складаю

Розумна людина багато знає. Чим більше людина знає, тим більше їй хочеться дізнатися. Поруч із розумною людиною завжди багато людей. Адже з нею цікаво спілкуватися! Стань розумною людиною!

- Склади і запиши розповідне окличне речення про силу розуму.

Учітеся, брати мої, думайте, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь!

Тарас Шевченко

23 Установіть межі речень і прочитайте текст.

Любіть книжку вона полегшить вам життя книжка окрилює розум і серце почуттям любові до світу і до людини книжка — джерело знання

- Полічіть, скільки речень у тексті. Запишіть перше речення. Поясніть, які розділові знаки ставляться у кінці спонукального речення.

24 Прочитай вірш Миколи Чата.

Бажайте знань, як журавлі польоту!
Черпайте їх з науки джерела.
І творчо всю виконуйте роботу.
А школа й вчитель — ваші два крила.

- Назви́ спонукальні речення. Поясни розділові знаки в кінці речень.
- Склади і запиши пораду одно́літкам за змістом вірша. Використайте спонукальне окличне речення.

НАВЧАЮСЯ ПОШИРЮВАТИ РЕЧЕННЯ СЛОВАМИ ЗА ПОДАНИМИ ПИТАННЯМИ

25 Прочитай речення. Спостерігай, як вони поширюються іншими словами.

поширюю

Діти читають.
Діти читають (**що?**) журнал.
Діти читають (**який?**) дитячий журнал.
Діти читають дитячий журнал (**який?**) «Пізнайко».

- Зазнач, якими ще словами можна поширити речення. Запиши утворене поширене речення.

26 Прочитайте правила, як планувати свій день, щоб добре навчатися, гарно відпочивати і досягати успіху. Поширюйте речення словами з довідки.

Як навчитися цінувати свій час?

На твоєму робочому столі завжди має бути розклад уроків і (**чого?**)... . Він підкаже тобі, (**які?**) ... завдання потрібно зробити насáмперед, а ще — куди і коли треба встигнути. Візьми блокнот для того, щоб записувати справи, які потрібно (**як?**) ... зробити. Окремі нотатки зроби для своїх улюблених справ і планів (**яких?**) на ... .

Довідка

Важливі, відпочинок, обов'язково, гуртків.

Блокнóт — зошит, іноді з відривними аркушами, призначений для нотування різних подій, адрéс, номерів телефонів.

- Запишіть і прочитайте поширені речення.
- Порівняйте непоширені речення і поширені. У яких реченнях думку виражено повніше?

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РЕЧЕННЯ ЗА МАЛЮНКОМ

27 Прочитайте уривок із вірша Грицька Бойка. Уявіть картини природи, описані поетом.

складаю

Кришталева зимонька
в **срібнім кожушку**.
Ти кругом насипала
білого сніжку.

- Складіть і запишіть окличні та неокличні речення про **зиму**, використовуючи виділені сполучення слів та малюнок.

28 Прочитай загадку. Назви́ відгадане слово. Поясни свою відповідь.

Є весела, яснолиця,
дивна в сонечка сестриця.
Роботящу вда́чу має —
скрізь травичку засіває.
Заквітчала луг, діброву,
принесла у ліс обнову.
Відгадали, хто вона?
Ну звичайно, це — **?** .

- Склади і запиши розповідне окличне і спонукальне неокличне речення про **весну** за малюнком до загадки.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **обно́ва**.

Я — дослідниця

Вда́ча — особливості людини, які виявляються в її діях, поведінці; характер.

У лютому зима з весною зустрічаються вперше.

29 Прочитай. Назви́ місяць, про який розповідається у вірші.

Зима втіка. Її сліди
я замітаю вчасно!
Лечу — туди, біжу — сюди,
тому й лютую часто.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить назва місяця **лютий**.

Я — дослідниця

- Склади і запиши два розповідні окличні речення про **лютий**.

30 Прочитай. Про який весняний місяць ідеться у вірші?

Що вище сонце — довші дні.
Зима ховається в барло́гу,
а я сестрі своїй весні
встеляю травами дорогу.
Ще не прокинувсь ліс від сну,
ще ручаї стежки́ вивчають,
а вже берізоньки весну
пташиним співом зустрічають.

- Склади і запиши два розповідні неокличні речення про **березень** за фотоілюстраціями.

Березень — місяць веселих пташиних співів.

31 Розподіліть ролі **автора** і місяця **березня**. Прочитайте їхню розмову для всього класу.

— Що ти, березню, приніс?
— Соку із беріз.
— Поспішаєш ти куди?
— На городи і в сади.
— Що ти будеш там робити?
— Сіяти зерно і квіти.

Вадим Крищенко

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **березень**.

Я — дослідниця

32 Прочитай вірш Тамари Коломієць «Квітень».

Я змалечку квіти люблю, як життя.
Їх знаю напам'ять, на дотик.
Вирощую, пéщу, як мама дитя,
і дня не сиджу без роботи...
Я хочу, щоб наша планета Земля
була дуже схожа на квітку.

Яку думку висловлено у виділеному реченні?

- Склади і запиши два розповідні окличні речення про **квітень**.

33 Прочитайте вірш про останній весняний місяць. Назвіть його.

Я у весни — останній місяць.
Її я славлю, як поет.
І, мов художник-живописець,
малюю травами портрет.

- Уявіть себе художниками. Що ви намалюєте на уявній картині про цей місяць?
- Складіть і запишіть два спонукальні речення про **травень**. До чого ви будете спонукати його? Про що попросите?

Живопи́сець — художник, який зображує предмети і явища живої природи.

Хвилинка спілкування

— Як ти думаєш, чому останній місяць весни назвали **травнем**? Дивно! Трава ж виростає ще в березні.
— Я думаю тому, що **?** .
Продовжте розмову.

ТЕКСТ

У розділі ти будеш вивчати:

ЩО ТАКЕ ТЕКСТ

ЯК БУДУЄТЬСЯ ТЕКСТ

- зачин
- основна частина
- кінцівка

Дізнаєшся про:

РОЗПОВІДЬ — про щось розповідає

ОПИС — описує предмети

§ 19 ТЕКСТ

НАВЧАЮСЯ РОЗПІЗНАВАТИ ТЕКСТ ЗА ЙОГО ОСНОВНИМИ ОЗНАКАМИ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

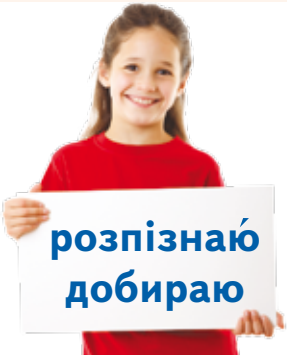

Зв'язані за змістом речення утворюють **текст**. У тексті речення розміщені в певній послідовності.

1 Прочитайте і порівняйте написане ліворуч і праворуч. Поясніть, де речення зв'язані між собою, а де — ні.

ЖОЛУДЬ

Посадіть жолудь у землю. З нього згодом з'явиться па́росток. Із маленького жолудя виросте великий дуб.

Ми збирали із сином жолуді. На ясені з'явилося листя. Ліс приносить людям користь.

- Поміркуйте і скажіть, чи можна до написаного у правій колонці дібрати заголовок.

До тексту можна дібрати **заголовок**.

За́голо́вок — назва будь-якого твору, статті, газети, журналу.

2 Прочитай. Доведи, що це текст.

Привабливими здаються плоди каштана. Це зелені із шипами кулясті коробочки, схожі на маленьких колючих їжачків. У кожній із коробочок містяться 1-3 блискучі темно-коричневі каштанчики. Плоди каштана бувають їстівні та неїстівні.

- Доповніть текст розповідними реченнями про плоди каштана, про те, як можна їх використовувати. Запишіть ці речення. Доберіть до тексту заголовок.

3 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

У шкільній або дитячій бібліотеці ти можеш узяти будь-яку книжку, погортати журнали в читальній залі. Використо́вуй також електронну бібліотеку. Або попроси дорослих завантажити цікаві книжки на твої ґа́джети.

- Доповніть текст двома розповідними реченнями. Запишіть їх.

Ґа́джет — електронний пристрій, який уміщує велику кількість інформації.

4 Прочитай. Доведи, що це текст.

Діти влаштували у школі лікарню. Лікарями були самі учні й учениці. Хворі не плакали, ні на що не нарікали. Вони тихенько лежали й чекали. За допомогою ножиць і клейкої стрічки школярі та школярки лікували хворих.

Про яку лікарню йдеться в тексті?

- Добери з поданих влучний заголовок до тексту. Поясни свій вибір.

Лікування книжок
Незвичайна лікарня
Дбайливі господарі
Книжкова лікарня

§ 20 БУДОВА ТЕКСТУ

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ ЧАСТИНИ ТЕКСТУ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

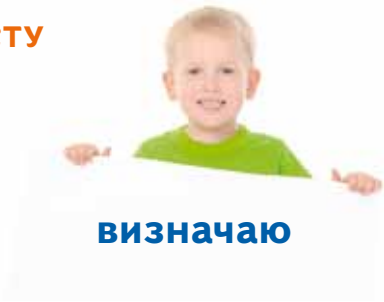

У тексті є **початок (за́чин), основна частина і кінцівка.** Кожна частина тексту починається з нового рядка — **абза́цу**.

1 Послухайте текст.

Школярі знайшли в лісі білочку.

У звірятка була поранена лапка. Діти поселили білочку в живому куточку і доглядали за нею.

Незабаром лапка загоїлася. І білочку віднесли до лісу.

- Дайте відповіді на запитання.

Де діти знайшли білочку?
Яка лапка була в білочки?
Де діти поселили тваринку?
Що сталося з її лапкою згодом?
Куди діти віднесли білочку?

- Послухайте ще раз цей текст. Промовте **зачин** і **кінцівку**. Про що йдеться в **основній частині**?
- Запишіть із пам'яті зачин тексту.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від яких слів походять слова **зачин, кінцівка.**

Я — дослідниця

Зачин — це початок тексту. **Основна частина** — виклад змісту цього тексту. **Кінцівка** — його завершення.

2 Прочитайте. Подумайте, як можна назвати цю казку.

— Горіх мій, я його перша побачила!

— Ні, він мій! Я його перша підняла.

Почула ту сварку лисиця, стала між білками, розкусила горіх та й каже:

— Я помирю вас. Ця половина належить тому, хто побачив горіх. А ця — тому, хто його підняв. А зерно — мені, бо я вас помирила.

- Придумайте і запишіть початок — зачин казки.
- Розподіліть ролі і підготуйтеся до переказу казки в особах.

Який висновок мають зробити для себе обидві білочки?

Послухайте оповідання Василя Сухомлинського. Поміркуйте над запитанням дідуся і розкажіть, що сталося. Назвіть у тексті зачин, основну частину і кінцівку. Поміркуйте, як по-іншому можна завершити цей текст.

3 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

Найбільша тварина на Землі — синій кит. Його довжина сягає тридцяти трьох метрів. Такий кит важчий за п’ятдесятьóх слонів. Лише один його язик важить чотири тонни — як дорослий слон.

- Назвіть зачин і основну частину тексту. Допишіть кінцівку тексту (це може бути окличне речення).

НАВЧАЮСЯ ЗНАХОДИТИ В ТЕКСТАХ ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ МОВИ, ВІДНОВЛЮВАТИ ДЕФОРМОВАНИЙ ТЕКСТ

визначаю
відновлюю

У тексті можуть уживатися слова з переносним значенням, óбразні висловлювання, порівняння.

4 Прочитай текст.

Нарешті настає день, коли ранок починається веселою пісенькою синички. Буває, й **сонце ще ніжиться на пуховиках хмар**, а вона вже сидить на гілці дерева — і на всю окóлицю **видзвóнює свою улюблену пісню.** Це означає, що вже **весняний день розпочався.**

- Поясни, як ти розумієш зміст виділених висловів.
- Склади і запиши речення про синичку, використовуючи іменник **крихітка**.

Окóлиця — віддалена від центру частина населеного пункту, його передмíстя.

5 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок. Розкажіть, із ким порівнюють у тексті **березень**.

Березень — відважний капітан корабля «Весна». Як досвідчений провідник, перший місяць весни прокладає курс до рідних гнізд тим птахам, які зимували за морями, за гóрами або на півдні нашої країни.

Перші гінці крилатих пташиних зграй — граки і лелеки. Існують старовинні прикмети: летять граки — і весна дружною буде; повернулися буслú — і морозам кінець.

- Випишіть народні прикмети. Розкажіть про них удома. Перевірте їх разом із батьками.

Я — дослідник

Добери до іменника **лелека** інші назви цього птаха, які є в різних регіонах України (одну з них шукай у тексті вправи 5).

Я — дослідниця

6 Прочитайте. Поясніть: це текст чи окремі речення.

Птах схожий на літак. Форма його тіла дає йому змогу швидко літати. У птаха є спільні риси зі штангістом, у якого руки і м'язи розвинені дуже сильно. Птах подібний до надувної кульки. Бо в його тілі є багато повітря (*За Барбарою Корк*).

- Складіть і запишіть речення з поданими **порівняннями**.

Птах, як літак, бо **?** .
Птах, як штангіст, бо **?** .
Птах, як надувна кулька, бо **?** .

У деформо́ваному (зміненому) тексті порушено послідовність у розташуванні речень.

7 Визнач, у якій послідовності треба розташувати речення, щоб прочитати текст. Прочитай утворений текст. Добери до нього заголовок.

Ми народилися тут, вона дає нам життя і силу. Сяє сонце, квітнуть дерева, щебечуть пташки. Рідна земля — найкраща! Немає ніде такої краси, як на нашій рідній землі.

- Запиши перше речення тексту. Доведи, що воно є розповідним.

§ 21 ТИПИ ТЕКСТІВ

НАВЧАЮСЯ РОЗРІЗНЯТИ ТЕКСТ-РОЗПОВІДЬ

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

розрізняю

Текст-розповідь — це текст, у якому про когось або про щось розповідається.

1 Прочитайте текст. Доведіть, що це текст-розповідь.

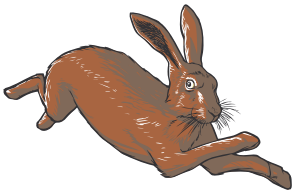

Хто там стрибає між кущами? Та то ж заєць шукає собі куточок для відпочинку! Стрибнув він до молодої дикої груші, погриз трохи кори і — просто до пенька. Вирив собі ямку під пеньком, ліг і задрімав (*За Олександром Копиленком*).

- Перевірте свої міркування за поданим висновком.

У тексті розповідається про те, як заєць знайшов собі місце для відпочинку і задрімав, тому це — **текст-розповідь**.

- Складіть і запишіть два розповідні речення про зайця.

2 Прочитай текст. Розкажи, що ти знаєш про бобрів.

Бобри — гарні будівельники. Вони вміють споруджувати на річках високі греблі. Будують бобри вночі. Удень тварини сидять у своїх закритих глибоких норах під водою.

Будівельний матеріал бобри сплавляють по воді теж уночі. У повалених дерев вони перегризають стовбур на невеличкі обрубки і скочують їх у воду.

Гре́бля — споруда, що перегороджує річку або інший водотік для створення водосховищ.

3 Прочитай текст. Поясни, чому це текст-розповідь.

Пізно ввечері можна побачити кажана. Удень він ховається в дуплах дерев, а вночі вилітає на полювання. Хоча ці тварини вміють літати, вони не птахи, а звірі.

Кажани живляться комахами. Цим вони приносять величезну користь. Один кажан може з'їсти за годину 600 комах.

- Підготуй усну коротку розповідь про кажана. Запиши зачин складеного тексту.

4 Прочитайте текст. Розкажіть, про що в ньому розповідається. Доберіть до нього заголовок.

Тварини — друзі людини. Від них можна багато чого навчитися.

Побачили якось діти, як мурашка з натугою тягнула до мурашника галузку. Їй стала допомагати інша мурашка. За нею — друга, третя ... .

Це текст-розповідь?

- Складіть і запишіть два розповідні речення, які завершать цей текст.

НАВЧАЮСЯ РОЗРІЗНЯТИ ТЕКСТ-ОПИС

Я — учителька

Прочитай і розкажи у класі.

Я — учитель

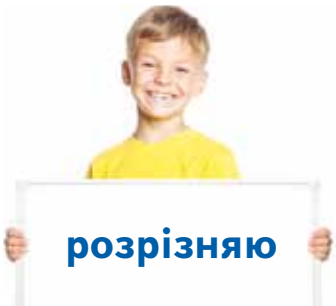

Текст-опис — це текст, у якому когось або щось описують.

5 Прочитайте текст. Доведіть, що це текст-опис.

Заєць — дика тварина. Шубка в деяких зайців улітку сіренька, а взимку — біленька. Звірятко має довгі вуха і трохи розкосі очі. Передні лапки в нього коротші, а задні — довші. Ця тваринка дуже полохлива.

- Перевірте свої міркування за поданим висновком.

У тексті описано зовнішній вигляд та особливості поведінки тварини, тому це — **текст-опис.**

- Складіть і запишіть два розповідні речення, які містили б опис зайця.

6 Прочитайте текст. Поясніть, чому цей текст є описом. Доберіть до нього заголовок.

У єнота довга пухнаста шерсть сіро-коричневого кольору. Мордочка — трикутна, а навколо очей — темні плями. У тварини гарно розвинуті пальці на лапах. Його слід схожий на відбиток людської долоні. А ще єнот уміє лазити по деревах!

- Складіть і запишіть питальні речення до тексту. Усно дайте на них відповіді.

Яка ... ? Якого ... ?
Які ... ? Який ... ?

7 Прочитайте текст. Доведіть, що це текст-опис.

Орел бе́ркут — хижак. Це великий і сильний птах. У беркута довгі й широкі крила. А дзьоб загнутий донизу гачком.

Він довго літає високо в небі, висте́жуючи здобич. А коли помічає, швидко нападає на неї згори і хапає могутніми лапами.

Що ви знаєте про хижих птахів?

- Підготуйте усний опис орла беркута.
- Запишіть зачин тексту-опису. Усно перекажіть текст.

8 Прочитай текст. Доведи, що це текст-опис.

Над квітами кружляє джмелик, схожий на вертоліт. Весь чорний, мов вуглинка. На спинці та голівці — дві плямки, мов пелюсточки квітки. А над ними дужими пропе́лерами мерехтять крильця. «Джу-джу-джу! — дзвінко гуде джмелик. — Джу-джу!» (*За Сергієм Носанєм*).

- Дай письмові відповіді на запитання, користуючись текстом.

1. На що схожий джмелик?
2. Якого він кольору?
3. Що у нього на голівці та на спинці?
4. На що схожі крильця джмелика?
5. Як джмелик гуде?

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ ТЕКСТ ЗА ІЛЮСТРАЦІЄЮ

розповідаю
описую

9 Переставте речення так, щоб прочитати текст про соняшник. Доберіть до нього заголовок.

Безліч розкішних, великих, променистих квіток. І кожна квітка обов'язково тягнеться до сонця. Бачили ви коли-небудь, як цвітуть соняшники на полі? Море соняшникового цвіту.

со́няшник
? звуків,
? букв,
? складів

- Розгляньте фотоілюстрацію. Розкажіть про красу соняшникового поля за нею. Складіть і запишіть чотири речення.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **соняшник**.

Я — дослідниця

10 Розгляньте ілюстрації. Прочитайте текст про соняшник.

Теплого ясного дня соняшник завжди підіймає свою красиву голову вгору. Гордо тримає він золотого бриля, схожого на сонце, повертаючи його за рухом світила. Його усміхнене обличчя оточене щільним вінком із яскраво-жовтих пелюсток, гладеньких на дотик.

- Складіть і запишіть чотири речення за ілюстраціями, які доповнять поданий текст.

складаю розповідаю

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ ТЕКСТ ЗА СЕРІЄЮ МАЛЮНКІВ

11 Розгляньте малюнки і дізнайтеся, у якому класі зараз навчаються ці діти. Назвіть імена дітей.

Іванко — випускник початкової школи. Він пішов до школи на один рік раніше, ніж Злата. Матвійко і Валерія — однокласники. Вони минулого року закінчили перший клас. У яких класах навчаються діти?

- Складіть і запишіть подібну задачу. Запропонуйте її розв'язати однокласникам (однокласницям) з інших груп.

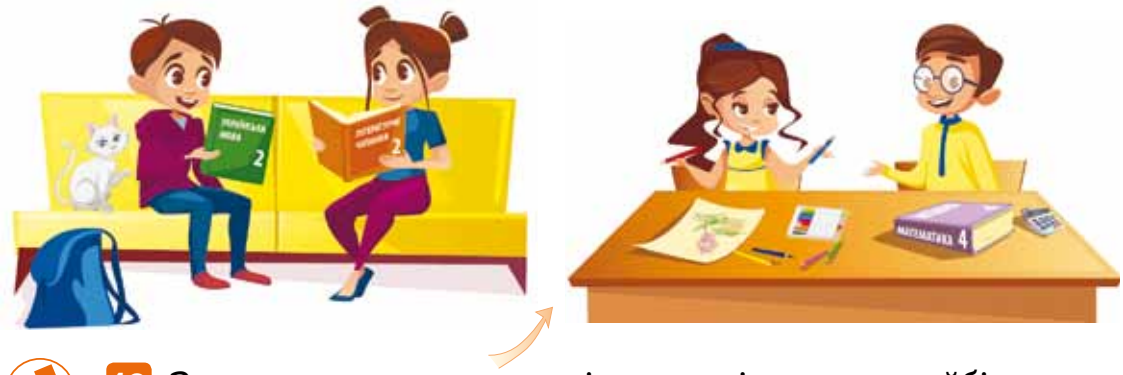

12 За малюнками розкажи, які навчальні предмети найбільше подобаються дітям: Іванкові, Златі, Матвійкові і Валерії.

- Склади і запиши чотири речення за малюнками.

13 Розгляньте малюнки. Які види спорту вибрали діти? Прочитайте запитання на сторінці 134 і дайте на них відповіді.

Що робить Валерія?	плавання
Чим захоплюється Матвійко?	гімнастика
Що подобається Іванкові?	баскетбол
У чому вправляється Злата?	біг із перепонами

- Запишіть відповіді на запитання.

14 Розкажи за малюнками, що подобається робити у вільний час дітям: Іванкові, Златі, Матвійкові й Валерії.

- Склади і запиши чотири речення за малюнками.

15 Розгляньте малюнок на сторінці 135. Прочитайте запитання і дайте на них відповіді. Розкажіть про святкування дня народження.

1. У кого день народження?
2. Що приготувала мама?
3. Хто прийшов на свято?
4. Як минуло святкування дня народження?

- Складіть і запишіть розповідь за малюнком і запитаннями. Прочитайте свій текст для всього класу.

16 Розподіліть завдання, складіть і запишіть чотири окремі розповіді про Іванка, Злату, Матвійка і Валерію, використовуючи запитання.

1. У якому класі навчається?
2. Які в нього (у неї) улюблені навчальні предмети?
3. Яким видом спорту захоплюється?
4. Що любить робити у вільний час?

- Прочитайте свій текст для всього класу.

17 Прочитай текст. Добери до нього заголовок.

складаю
записую

У великих містах України існують планета́рії. Планета́рій — це спеціальне приміщення, на стелі якого створюється картина зоряного неба. У планетарії можна навчитися розпізнавати сузір'я, відшукувати на небі різні планети.

Похід у планетарій — захо́плива та пізнава́льна екскурсія і для школярів, і для дорослих.

- Розкажи, чи відвідував (відвідувала) ти планетарій. Що тебе найбільше вразило під час цієї екскурсії? Склади і запиши чотири речення про те, що можна побачити у планетарії.

18 Прочитайте. Дайте власні відповіді на поставлені в тексті запитання.

Велика кількість людей різного віку відвідує кінотеатри! А чому люди ходять у кіно, коли зараз є Інтернет? Коли можна завантажити фільм і подивитися його вдома?

По-перше, ви отримаєте неймовірне задоволення від колективного перегляду фільму. **По-друге**, ходити в кіно можна в товаристві друзів, з якими ви поділитеся емо́ціями, обговорите фільм.

По-третє, на домашньому телевізорі або моніто́рі комп'ютера ви не зможете насолодитися видо́вищем так, як у кінотеатрі, де розмір екрана просто величезний і видає по-справжньому якісне зображення.

- Розкажіть про похід до кінотеатру і перегляд фільму чи мультфільму, який вас найбільше вразив. Складіть і запишіть коротку розповідь із чотирьох речень.

19 Прочитай розповідь дівчинки про рибальство.

Торік улітку наша сім'я відпочивала в туристи́чному таборі на березі Десни. Якось тато розбудив мене вранці, ми зібрали рибальські сна́сті й пішли до річки.

Чи доводилося тобі риба́лити?

Чим запам'яталася тобі риболо́вля?

Спочатку мені було нудно. Тато закинув свою вудку, а я свою. Ми чекали досить довго. Раптом я відчула, як щось смикнуло мою вудку. Я повільно потягла — і ось із води з'явилося щось пласке́ й сріблясте. Коли я витягла здобич, тато пояснив, що це карась. Як це захо́пливо!

Із відпочинку я повернулася справжнім риба́лкою!

- Склади і запиши цікаву розповідь (чотири речення) про подію із власного життя під час відпочинку на озері, річці або морі.

20 Прочитай розповідь хлопчика.

Ми з татом поїхали відпочивати на Закарпа́ття й одного разу пішли в ліс по гриби. Через дві години ми втомилися і вирішили відпочити. Батько приліг, потім заснув, а я захотів трохи прогулятися.

Чи траплялися з тобою подібні пригоди?

Як поводитися в такій ситуації?

Через десять хвилин своєї самостійної прогу́лянки я усвідо́мив, що заблукав. Мені стало нестéрпно страшно, і я почав голосно кликати тата на допомогу. Виявилося, що я відійшов не дуже далеко, і батько почув мій крик.

Це був дуже повчальний для мене ви́падок.

- Склади і запиши чотири речення, у яких розкажи про власні пригоди. Які повчальні висновки ти зробив (зробила)?

НАВЧАЮСЯ СТВОРЮВАТИ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА ВІДОМУ ТЕМУ

21 Прочитайте текст про че́мність у спілкуванні між людьми.

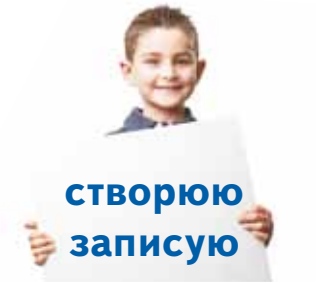

Чемна людина завжди вітається і прощається, ввічливо відповідає на привітання. З такою людиною приємно спілкуватися, бо вона ніколи не обра́зить і не прини́зить. Чемність виявляється не тільки у словах, а й у жестах, у виразі очей. Тому в чемної людини завжди багато друзів.

Яку людину називають че́мною?

- Доведіть, що ви — чемні діти. Назвіть слова ввічливості, які ви вживаєте у спілкуванні з іншими. Починайте висловлюватися за зразком.

Я — чемна людина, тому що ... .

Усміхнися світу, і світ усміхнеться тобі.

22 Прочитайте. Поясніть, чому в суперечці перемогло сонце.

Чи доводилося вам чути казку про сонце і вітер, які побилися об закла́д, хто змусить хлопчика зняти куртку?

Прямував доро́гою хлопчик у курточці. Вітер сказав, що змусить його роздягнутися, проте як він не лютував, як не дмухав, а хлопчик лише щільніше застебнувся. Ще й шапку насунув на лоба.

Тоді сонце, усміхнувшись, лагідно пригріло своїми променями хлопчика. І за кілька хвилин він із радістю зняв із себе курточку.

- Розкажіть, коли ви усміхаєтеся. Складіть і запишіть коротку розповідь про щиру усмішку, яку ви даруєте людям.

23 Прочитай текст. Поясни, яким має бути справжній друг.

Справжній друг — це людина, яка завжди готова допомогти. З ним можна розділити радість і сум. Важко жити, якщо в тебе немає друга. Справжня дружба вчить турбуватися про іншу людину. Друг щиро радітиме твоєму успіху. І не відмовиться від твоєї допомоги.

- Розкажи, чи є у тебе друг (пóдруга), із яким (з якою) тобі завжди добре. Хто він (вона)? Склади і запиши стисле висловлювання про вашу дружбу.

Хочеш мати друга — будь ним сам.

24 Прочитай. Добери до тексту заголовок.

Людина і природа невіддільні одне від óдного, тісно пов'язані між собою. Людина — частина природи. Часто ми недбало ставимося до природи, забруднюємо річки та озера, залишаємо після себе сміття́ в лісі та в полі. Цим ми шкодимо природі та створюємо екологічні проблеми. Довкі́лля треба берегти!

- Розкажи, що ти робиш для того, щоб зберегти природу рідного краю. Усно склади коротке висловлювання про дбайливе ставлення до природи.

Хвилинка спілкування

— Мене турбує стан природи. Колись у нашій річці можна було купатися, а тепер вона ряскою заросла, як болото.
— Ну то й що! У нас є ванна і душ, нащо мені та річка!
Продовжте розмову.

НАВЧАЮСЯ ПЕРЕВІРЯТИ І ВДОСКОНАЛЮВАТИ ТЕКСТИ

Слова в тексті замінюють на інші для того, щоб не повторювати те саме слово в реченнях.

удосконалюю

25 Прочитай текст. Яке слово повторюється в реченнях?

Білка вистрибнула з дупла. Хвіст у білки розпушився, розправився. Він допоміг білці спуститися вниз по гілках. Ми пóтайки стерегли білку очима. Не наважувалися рушити за білкою, бо не хотіли сполохати білку.

Що заважає сприймати зміст тексту?

Довідка

Вона, тваринка, білочка, звірятко, мала пустунка.

- Заміни повторюваний іменник іншими словами.
- Запиши вдосконалений текст.
- Визнач, який це текст — розповідь чи опис.

26 Прочитайте текст про косулю. Розкажіть, де ви бачили цю тварину. Що ви знаєте про неї?

Косуля — невеликий óлень із тонкими довгими ногами. Косулі часто трапляються в наших лісах.

У косулі великі очі й довгі гострі вушка. Самці косулі носять на голові роги, а в самиць косуль ріжок немає. Косулі вміють видавати різні звуки: писк, свист, шипіння, гарчання, верещання.

Як інакше можна назвати косулю?

- Зазначте, який недолік є в тексті. Виправте його.
- Запишіть відредагований текст.

Редагува́ти — удосконалювати текст із метою уникнути повторюваних слів.

27 Прочитай текст про ведмедя. Розкажи, яких ведмедів ти бачив (бачила) у зоопарку.

Бурий ведмідь — справжній господар Карпа́тських гір. Ведмедя навіть зображено на гербі Закарпа́тської області. На вигляд ведмідь видається незграбним. Проте це не так. Ведмеді дуже швидко бігають і спритно лазять по деревах, чіпляючись за стовбури своїми могутніми кігтями.

Що цікавого ти можеш розповісти про цю тварину?

- Удоскональ текст, уникаючи повтору іменника **ведмідь**.
- Склади і запиши два речення, які будуть продовженням розповіді про ведмедів. Уникай повторів слова **ведмідь**.

28 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

У степах України можна зустріти красивого великого птаха, трохи схожого на страуса. Це дро́хва. Живиться дрохва травою, зеленими частинами рослин, комахами. Іноді дрохва ловить ящірок і мишей. Дрохви чудово літають, але більше люблять ходити по землі.

У минулому столітті дрохв мало не винищили. Дрохву було занесено до Червоної книги. І зараз кількість дрохв збільшилася.

- Відредагуйте текст. Запишіть його, уникаючи повторів слова **дрохва**.

§ 22 ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ЗА РІК

узагальнюю

1 Прочитай. Познач кінець кожного речення зниженням голосу і паузою.

Найвеселіший місяць — травень на різні голоси славлять весну дрозди, коноплянки, щиглики а он здалеку озвалася іволга десь закувала зозуля та найгучніший голос у соловейка його чути і в садах, і в гаях, і в парках

- Добери до тексту заголовок.
- Запиши текст, позначаючи на письмі початок і кінець кожного речення.
- Підкресли слова — назви птахів. Розкажи, що ти знаєш про цих птахів.

А що ви бачили, коли спостерігали за хмарами?

2 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

Хмаринки пливуть у небесній блакиті. Он — схожа на білу троянду. Ота — як корабель із вітрилами. А на далекому обрії — наче рожеве дерево летить над землею. Махає дивним віттям, рідну землю вітає (*За Юрієм Ярмишем*).

- Назвіть дієслова, використані в тексті. Запишіть їх в абетковій послідовності. Поставте наголос у словах.

Хвилинка спілкування

— Спробуй переробити текст так, щоб у ньому йшлося про вечір. «Настав **ранок**. **Зійшло** сонечко. **Заспівали** пташки. І ліс **ожив**».

— Це легке завдання. Треба замінити по одному слову в реченнях. Продовжте розмову.

ЗМІСТ

ЗВУКИ І БУКВИ

§ 1. Звуко-буквений склад слова 4
§ 2. Дзвінкі приголосні звуки в кінці слова і складу 10
§ 3. Апостроф 12
§ 4. Наголос 14
§ 5. Поділ слів на склади 18
§ 6. Перенос слів із рядка в рядок 20
§ 7. Алфавіт 26

СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

§ 8. Близькі за значенням слова 32
§ 9. Протилежні за значенням слова 34
§ 10. Слова із прямим і переносним значенням 38
§ 11. Багатозначні слова 40

СЛОВА — НАЗВИ (ПРЕДМЕТІВ, ОЗНАК, ДІЙ, ЧИСЕЛ)

§ 12. Слова — назви предметів (іменники) 46
§ 13. Слова — назви ознак предметів (прикметники) 70
§ 14. Слова — назви дій предметів (дієслова) 78
§ 15. Слова — назви чисел (числівники) 86
§ 16. Службові слова 98

РЕЧЕННЯ

§ 17. Речення 104
§ 18. Види речень за метою висловлювання 106

ТЕКСТ

§ 19. Текст 122
§ 20. Будова тексту 124
§ 21. Типи текстів 128
§ 22. Повторення вивченого за рік 142

Навчальне видання

ВАШУЛЕНКО Микола Самійлович
ДУБОВИК Світлана Григоріївна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник
для 2 класу закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Редактор *О. С. Криворучко*
Технічний редактор *Л. І. Аленіна*
Комп'ютерна верстка *І. М. Сога*
Коректор *О. В. Сєвєрцева*

У підручнику використано ілюстрації художників Анни Загорської, Ігоря Денисова, світлини Олександра Гордієвича, Олега Жарія, а також світлини і візуальні матеріали із сайтів Українська Вікіпедія, Етнохата, Litcentr, shutterstock.com: Rawpixel.com, Pogorelova Olga, fotosparrow, aapsky, Yurchenko Yulia, S-F, Luis Louro, korpas, FamVeld, KK Tan, Pressmaster, Opacak, Spreadthesign, Artem Shadrin, Norberthos, Asier Romero, 3D_creation, Tikta Alik, Namning, Tatyana Vyc, Beautiful landscape, Sergiy Bykhunenko, Serhiy Kobyakov, toouth, Armation, Julia Kuznetsova, Makyzz, Kirill_z, c12, Katerina Pereverzeva, OlegDoroshin, Boris Bulychev, Africa Studio, PinkPeng, Oleksandr Kostiuchenko, GraphicsRF, In Green, jujuk suwandono, Veronica Louro, ayelet-keshet, Lorelyn Medina, OPOLJA, Iconic Bestiary, Kotomiti Okuma, Malchev, suerz, Cheese78, nata_danilenko, kotikoti, epiximages, Ray Hennessy, kontur-vid, studioworkstock, artyme83, Anna Filippenok, Daria Riabets, raysay, n_eri, BlueRingMedia, Muhammad Desta Laksana, yusufdemirci, Foxylmage, elenavolf, mayalis, Teamarwen, Ermolaev Alexander, Maciej Es, Eric Isselee, Alex Zabusik, Simic Vojislav, Skorik Ekaterina, Ljupco Smokovski, anna.danilkova, cartoons, MaryCo, LenaDushkina, VaLiza, lunokot, Sabelskaya, gorillaimages, iko, Yayayoyo, Sergei Kolesnikov, vir ivlev, Kong Vector, zhu difeng, graphic-line, @erics, Evgeniya Chertova, Dimedrol68, Anatoliy Sadovskiy, Falcon Eyes, exopixel, sashahaltam, Irina Kozorog, Gladskikh Tatiana, Jemastock, johavel, CartoonDesignerFX, Olga1818, Maryna Kulchytska, Levent Konuk, DenisNata, Kasefoto, Polyudova Yulia, Poznyakov, Syda Productions, Kiselev Andrey Valerevich, Be Good, Christopher Halloran, Pushkin, Artspace, Sylfida, arbit, Rustic, lupulluss, vitmark, Gelpi, nuanz, November_Seventeen, Iakov Filimonov, K13 ART, Tatiana Kuklina, Jim Cumming, Giedriius, Coatesy, DnG Photography, Kuttelvaserova Stuchelova, HitToon, kidzuki, 3355m, Anastacia-azzzya, Komar art, Anna Abramskaya, Anna Illustrator, Paul B. Moore, Zaretska Olga, penguin_house, Balazs Justin, iliuta goean, Konstanttin, Jorgen Mus, Dualororua, Teguh Mujiono, Christina Li, withGod, Shanvood, LightField Studios, Luis Molinero, Ann in the uk, SergiyN.

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»
Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва: 04053, м. Київ, вул. Обсерваторна, 25
www.osvita-dim.com.ua